

V Ljubljani, v februarju 1917.

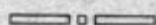
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVIII.

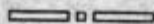
Štev. 1.

Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.

V s e b i n a :

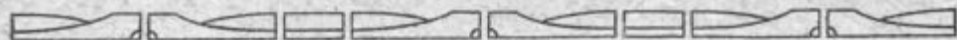
1. Čitateljem ob novem letu	1
2. <i>Regina Gobec</i> : Moderna šola in učitelj	4
3. <i>I. Pobiljšar</i> : Stolica slovenskega jezika v Ljubljani	8
4. <i>Dr. Ivan Lah</i> : Pater Hipolit in njegov „ <i>Orbis pictus</i> “. (Dalje)	16
5. Iz šolskega dela: Analiza šolskih spisovnic. — Matematično zemljepisje v ljudski šoli. (Dalje.)	22
6. Slostvo: Slovenska Šolska Matica v Ljubljani. — Ocene. — Književne novosti.	29
7. Razgled: Kultura. — Šolstvo. — To in ono.	33

Last in založba

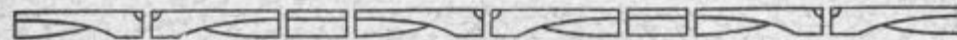
Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Uredništvo „Popotnika“ je prejelo od založništva A. Haase v Pragi na ogled naslednje mladinske spise:

Südsteierische Heimat — Fr. Hausmann	cena 3.— K
Unsere Jugend und der Krieg — V. in L. Schufinsky	2.40 .
Österreichs Ruhmeshalle I. Künstlerbilderbücher:	
1. Die Kämpfe gegen die Russen bis zur Schlacht bei Grodek	1.60 .
2. Der Feldzug gegen die Russen von Mitte September 1914 bis Ende März 1915	1.60 .
3. Gegen den Treulosen, einstigen Genossen	2.— .
Österreichs Ruhmeshalle I. Behrümte Österreicher:	
1. Franz Schubert	1.60 .
2. Franz Grillparzer	5.— .
Österreichs Ruhmeshalle II. Schwarzgelbe Bändchen:	
1. Hinter der Front, nap. E. Weyrich	2.— .
2. Der Weltkrieg, nap. E. Weyrich	1.60 .
3. Die Schule des Krieges, nap. E. Weyrich	1.50 .
4. Wie Julchen den Krieg erlebte, nap. H. Mical	2.— .
5. Das Völkerringen im Spiegel des Kaisershiedes, nap. E. Weyrich	1.— .
6. Helden aus dem Volke — nap. I. Peter	1.— .

Agitirajte, pridobivajte novih naročnikov za naše liste, ki so:

Učiteljski Tovariš, Popotnik, Zvonček.

Iznova pozivamo vsa okrajna učiteljska društva, naj store svojo dolžnost v polnem obsegu! Vsi na delo!

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrť leta
 :: 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v. ::

Za časa vojne izhaja Popotnik vsak drugi mesec.

Naročnino in reklamacije sprejema Zavezin* blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju M. J. Neratu v Maribor, Kaiserfeldgasse štey. 21/II.

:: Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar. ::

JAN BAŠTA,

tovarna godal in strun

:: v Schönbachu v Chebu (Češko), ::

najznamenitejša tvrdka za godala, priporoča nedosežne koncertne in orkesterske gosli, viole, čela in base, citre, kitare prvega izdelka, prijetnega glasu in lahkotnega tona, lesena in kovinska pihala, izvrstne, zajamčeno trpežne strune za vsa glasbila, dovršene mojstrske gosli (18, 20, 24, 30 in 40 K). Ceniki brezplačno in franko. — Ceni in neposredni vir za nakup — Vsa popravila godal se opravljajo tukaj kar najceneje. Stare gosli in čela se zamenjavajo za nove.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

R. Z. Z. O. Z.

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po $4\frac{1}{2}\%$ za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadržnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi sporazumno med prosilcem in načelstvom.

==== Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga. ====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju.

::: Za odgovor je pridjati 20 vin. v znamkah, sicer se ne odgovarja. :::

ČITATELJEM OB NOVEM LETU.

Ta prva številka XXXVIII. Popotnikovega letnika izide v dobi, ko se množe dnevne skrbi z vprašanji, ki bodo zahtevala odgovora in rešitve s koncem vojne. Poleg realnih skrbi je bojni grom zbudil v človečanstvu tudi stare ideale in pojavile so se nove orientacije na vseh znanstvenih poljih; znabiti pa na nobenem tako zelo kakor na vzgojnem.

Že v preteklem letu je »Popotnik« vestno zasledoval različne tozadevne struje ter poročal o njih svojim čitateljem; postavil se je sam na odločno reformno stališče za novodobno in narodno vzgojo; izkušal je sejati novo seme, isto, kakor ga seje vzgojeslovna veda v mogočnejših, odločujočih narodih, izkušal je seme prebirati, da vzkali iz njega klica, prilagodujoča se domačim razmeram.

S tem svojim dolžnostnim opravilom seveda nismo iskali nobenih priznanj — ne zaradi kake prikrite skromnosti, marveč zato, ker se opravlja vsako delo zaradi dela samega in zaradi njegovih posrednih in neposrednih koristi — zavedali pa smo se, da je pravec našega delovanja tak, kakršnega sme zahtevati zase pedagoško-znanstven list. Zato živimo lahko brez priznanj, potreben se nam ne zdi tudi zagovor za to naše delo. A ker so nas zasebno obvestili o svojih posebnih željah glede pisave v »Popotniku« na splošno in posebe nekateri listovi čitatelji, se nam zdi prav, če se pomenimo nekoliko o stvari javno, ker stopimo tako v neposreden stik.

Nekaterim, zlasti starejšim listovim prijateljem je postal »Popotnik« v novejšem času preradikalen s »svojo večno delovno šolo«, mlajšim pa je dostikrat premalo radikal in premalo — znanstven. Sicer je ta razlika naziranja lahko naravna posledica mišljenja teh in onih, zakaj ne bi torej odgovorili enkrat obojim odkrito?

Starjši učitelji, ki niso obstali za vse svoje življenje na točki, na katero jih je postavil takoimenovani »usposobljenostni izpit«, marveč so živeli s svojo dobo naprej in v njej sami, ne najdejo v »Popotniku« ravno radikalnosti; vršili so pač sami svoj razvoj in živeli splošnega.

Nasprotno se mora zdeti onim, ki so znabiti kedaj zamudili le eno samo — pa čeprav še tako malo in navidez neznatno — dobo razvoja, vsak, tudi naravni razvoj razmer s k o k, ravno zato, ker razvoja niso dovolj točno zasledovali. Zamuda pa seveda ni prevelika naglica, pač pa — zamuda. Pri predbacivani radikalnosti moramo prevdariti še nekaj drugega: Naloga znanstvenega glasila je, da vsaj informira, če že samo ne razpravlja o novih znanstvenih pridobitvah, da se giblje predvsem v sodobnosti na svojem torišču. To velja tudi za pedagoško-znanstveno glasilo. Zato tudi od nas ni mogoče zahtevati, da bi morali biti doma celo v informativnem oziru navezani edinole na tujce in na tujo informacijo. Vsaj naše prepričanje je tako, da je poročan celo »radikalizem« na svojem mestu, ker ni, da bi morali mi vedno zaostajati zato, ker smo »mal narod« in ker »so naše razmere take«. Saj prednjačili itak ne bomo; a stopajmo v štric, kajti za seboj, težko da bi nas kdo hotel vlačiti. Taka je s »preveč radikalizma«.

Premalo radikalstva, ki se nam tudi očita, zagovarjamo s tem, ker imamo v svojem načrtu, da opuščamo prenapetosti tudi na vzgojeslovno-znanstvenem poprišču; zavedamo se, da naravni razvoj ni hipen prevrat, pač pa smotreno gibanje. Priznavamo ipak potrebo kvasic, kajti brez njih iz mošta ne bo vina. Kar pa se tiče stroge znanstvenosti, je to točka, na katero se ne povrnemo takrat, ko se bo dalo govoriti o človečanskem kulturnem delu brez grmenja topov. Takrat upamo, da razširimo tudi to stališče v prid slovenskemu učiteljstvu s skupnim delom in — za danes rečemo le — brez sumničenja. Tudi o tem govoriti, bo še prilika. Za zdaj ostanemo še ponižnejši pri informativnem značaju, a tudi pri tem poslu se tudi v naprej ne bomo zabubali v strankarstvo. Ogledovali namreč in priporočali bomo tudi dobro, ki jo najdemo pri sovražniku ali nasprotniku, ker vemo, da veličine ne ustvarja cepljenost duhov, temveč njihovo združevanje. Naj nam prinese bližnja bodočnost v svetu karkoli, ali nove boje ali mir, naše delo bo nujnejše in pomembnejše od dne do dne. Kajti vedno bolj se bližamo svetovnemu preobratu in takrat bo morala vzgoja čvrsto držati v rokah svoj prapor z geslom, da je dana človečanski vzgoji možnost obstanka le v medsebojni ljubezni in ne v medsebojnem sovraštvu. Ker smo prepričani, da ta ideja ni le medla filantropija, temveč nujnost za človeško srečo in človeški razvoj, bomo zastopali te reformske vzgojne ideje — načela človekoljubja in socialnih potreb — tudi nadalje.

Po tem splošnem odgovoru se hočemo dotakniti še nekaterih posebnih želj »Popotnikovih« prijateljev.

So taki, ki si žele zopetnega priobčevanja »učnih slik«. Po pravici povedano: mi sami tudi. A omeniti moramo, da ima »Popotnik« že dve

leti posebni oddelek »Iz šolskega dela«; v njem učnih slik kot takih še nismo priobčevali, ne odklanjali pa bi jih ne bili niti v preteklih dveh letih, niti ne bomo storili tega v bodoče, samo da morajo odvreči take »učne slike« od sebe vsako šablonstvo. Zdi se nam namreč, da ima pri tej zadevi šablonstvo še manj pravice kakor kje drugje, prav bi pa tudi ne bilo, če bi hotel znanstven pedagoški list učiteljstvu predpisovati pot njegovega individualnega dela v šoli. Saj »za razvoj osebnosti mora hoditi vsakdo svojo lastno pot (Scharrelmann v »Weg zur Kraft«),« šablona pa ubija produktivnost; a v čem, če ne v tej je spas šole? Prav zato pa tudi prosi ta oddelek v listu za obilno sodelništvo iz lastnega dela, ki je merilo ali vsaj občestni kanton, če že ne kažipot na dobro, a trudapolno pot, ki naj jo hodi vsak z lastnim korakom.

Še en spis iz zadnjih letnikov »Popotnika« je, ki ga moramo braniti, zlasti ker bo polnil listove strani še v bodoče. To je »Pater Hipolit«. — Nismo si sicer mislili, da bi bil ta častivreden otec potreben brambe doma, kajti drugod težko, če jo bo, a namignilo se nam je — govorimo pač docela odkrito — da nam Hipolit dobro služi za »dobo suše«, kateri očitek je vredno, da ga odklonimo! Saj je zapisal tovariš Fr. Erjavec v svojem »Pismu« (»Uč. Tov. 17. 11. 1916), da združimo zdaj, ko je »čas res tako težak, da je skoraj popolnoma onemogočena vsaka resnejša in globlja akcija«, svoje moči v to, da »sestavimo zgodovino slovenskega šolstva!« Erjavec jo išče od druge strani; ali pa ne spada naš Hipolit v to zgodovino? — Nikar več! Kajti obramba priobčevanja dela, kakor je slovenski »Orbis pictus«, bi postala v znanstvenem pedagoškem listu (vsaj) smešna. Zato nam ni treba braniti še tega svojega stališča, saj je dovolj, če smo odgovorili v okviru nekakega uvoda v »Popotnikovo« delo v tretjem vojnem letu vsaj na nekatere očitke, ki smo jih čuli že opetovano.

Potrebnejše je, če povdarimo težavnost svojega dela od druge strani. Z ozirom na to, da se je število naših sodelnikov silno skrčilo, in si v sedanjih razmerah težko pridobivamo novih, smo se odločili, kadar bi nedostajala dobra domača snov, da sežemo smotreno rajši po dobrih prevodilih, kakor da bi hranili list s kakim mašilom; mislimo namreč, da zrno ostane zrno, čeprav je tuje, slama pa je vedno slama, tudi domača.

Težkoč pa nočemo prikrivati tudi pri **u p r a v n i š t v u** »Popotnikovem«; namreč priznavamo odkrito, da vzdržujemo list le z največjim naporom. V prepričanju pa, da je naše delo koristno in potrebno, prosimo, da nam dosedanji prijatelji ne odtegnejo svoje gmotne podpore, temveč nam ostanejo zvesti ter nam pridobivajo še novih prijateljev. **B o r i m o s e s k u p n o z a b o d o č n o s t!**

Upamo, da po taki odkriti izpovedi ne bo nesporazumljenj, zlasti ker vsi čutimo pritisk težkoč ter smo na vseh platch prisiljeni, da jih upoštevamo. A v z d r ž a t i m o r a m o v m a l e m k a k o r v v e l i k e m, ker le tako pripomoremo vsi, da se ne preliwa zastonj kri sinov naše domovine.

REGINA GOBEC :

MODERNA ŠOLA IN UČITELJ.

Radi bi že nazivali našo sedanjo šolo moderno in videli uresničene ideale, ki jih obetajo nov sistem in nove metode; v hipu bi radi izpremenili ustroj stare šole, da bi se slednjič ne očitali konservativnosti ali brezbriznosti. Vendar ne gre in noče prav iti. Posamezniki, ki kličejo po reformi, ostanejo več ali manj osamljeni, čeravno jim drugi pritrjujejo in jih teoretično posnemajo; — to pa zato, ker nove metode v celem obsegu brez vseh okolnosti, samo z osebnostjo učiteljev niso izvršljive, poti nedostopne in problemi ostanejo od večine nerešeni, po drugi strani pa se še sedaj smisel in namen delovne šole ne pojmuje prav ali pa nejasno.

So sicer nekateri, ki izvajajo to strujo moderne šole v ekstremih in polagajo važnost na vidne produkte, ročne izdelke, torej na izvežbanje roke in očesa; v kolikor tu sodeluje duh in srce, jim ni toliko merodajno.

Vendar pa se število teh zastopnikov manjša čimbolj in polagoma bodo tudi ostali uvideli svojo zмотo.

Večina začetnih pripadnikov tega ekstrema pa se je umirila in prišli so do prepričanja, da ne more telesna delavnost biti začetni in končni cilj, temveč samo pomožno sredstvo pri izobrazbi celega človeka.

Da pri tem igra tipni čut zelo važno, neprecenljivo vlogo, je gotovo, vendar smo se ga doslej v zanesljivosti na druge čute komaj zavedali in morda tudi zato, ker ni lokaliziran kakor drugi čuti, temveč je njega aparat razpeljan po vsem telesu.

V kolikor nas pa ravno ta čut lahko podpira neposredno pri telesnem in posredno v duševnem delu do najnežnejših fines, to nam kažejo izdelki slepih modeliralcev, izrezateljev, pletarjev in občudovanja vredna spretnost slepih instrumentalnih igralcev.

Čuti delujejo po predpisu in želji duha in ga podpirajo, da mu postane stvar, ki jo razmišlja in preiskuje, nazorna, konkretna in nekako »prijemna«. Veda nam postane v svojih zakonih boljše umljiva in zanimiva,

ako osebno opazujemo potek in pogoje pojava, še bolje, ako sami napravimo poizkus in stavimo pogoje za isti učinek. To je potem subjektivni doživetek, ki zbuja trajna čuvstva in interes, ki pa so zopet iniciativa za nadaljno opazovanje in delovanje.

Pri tej priložnosti omenjam lastne doživljanje in lastno prepričanje.

Pri študiju za nameravani meščanskošolski izpit sem delala večkrat fizikalne in druge poizkuse. Vedela sem po knjigi pojave razlagati sebi in drugim, znala poizkuse opisati; ko pa sem jih sama delala, sem bila v začetku tako neokretna, da pri sestavljanju aparatov najprostejših predmetov nisem mogla spraviti v medsebojno razmerje in sem morala sproti v knjigi čitati, kaj in kako pride sedaj, kaj potem.

Moram reči, da mi je bil vsak poizkus, ki se mi je slednjič samostojno posrečil, novo veselje.

Če sem potem potek poizkusa opisala, nisem se več suženjsko posluževala besed in imen, ki so mi ostali v spominu iz knjige, temveč govorila sem prosto, sigurno, prepričevalno. Pojavi so mi bili lahko umljivi, nekako domači; najbolj mi prilaga, če smem reči, »približali so se mi«, in brez težav sem našla druge slične pojave v življenju in svetu, medtem ko prej včasih nisem vedela, kje bi se v resnici lahko porajal ta ali oni pojav.

Napravila sem enako poiskušnjo z učenci višje stopnje pri odlomku, ki so ga ravno v istem času v šoli obravnavali in dosledno sem prišla do istega spoznanja.

Vsi pa vemo iz lastne izkušnje, da se še le tedaj seznanimo prav s kakšnim novim predmetom, ako ga otipamo, in ne odveč se dajejo ljudem javne prepovedi in svarila radi dotikanja nevarnih predmetov. Pri otrokih lahko opazujemo, da se hočejo slik, ki so jih že ogledali, slednjič dotakniti tudi s prstom, če ne prej ko v neopazovanem trenutku.

Zdi se, kakor da bi tipni čut bil nekako drugo oko, in da občutki, ki nam jili posreduje ta čut, pospešujejo umljivost predmeta ali fizikalničnega čina, najsibo v katerekoli obliki v praktičnem življenju.

Torej ne radi njega samega moramo tipni čut dražiti in ga siliti k intenzivnemu delu, temveč zato ker nam je potreben za uspešno duševno delovanje in je torej enakovreden z vidom, ki ga radi imenujemo »najdražji zaklad«.

Zanimivo bi bilo opazovati človeka, kaj bi zmožel, ko bi bil brez perifernih živcev, torej brez zunanjega tipnega čuta, pri čemer nam niti ni treba misliti na katastrofalne posledice tega nedostatka. —

Toliko o tipnem čutu, ker ni moj namen posebe razpravljati o tem predmetu, čeprav igra ravno ta čut v službi eksperimentalne pedagogike

že važno vlogo in nam nudijo statistike na podlagi eksperimentov jako zanimive podatke.*)

Povdariti sem samo hotela važnost in dobroto tega čuta v »delovni šoli«, medtem ko s tem še njen pojem še ni izčrpan. —

»Delovna šola« je ista, kjer se goji samodelavnost ne le v telesnem, temveč v prvi vrsti v duševnem oziru in jo telesno delo, oziroma ročno samo podpira, pri tem ročnost ne sme postati končni cilj, kakor se je to v začetku na razstavah lahko posnelo.

Nova šola torej ne trpi, oziroma ne bode trpela učitelja kot prvo in najvažnejšo osebo, ki vriva lastno mnenje učencem kakor despot svojim podložnikom zakone in postave, temveč otrok bo na podlagi lastnega raziskovanja in poiskuševanja iskal problemov in jih reševal. Seveda vlada pri tem v toliko sistematični red, da daje učitelj vsemu razredu povod k skupnemu opazovanju in razreševanju kakega pojavnosti in jim tako zbuja interes za samostojno opazovanje in reševanje.

Interes je naravni temelj in izvor prostovoljne samodelavnosti in naloga šole je, ta interes zbujevati, ga obdržati na višku in ga trajno ohraniti za poznejši čas.

Čuvstva gojenčeva, najsibodo v obliki zanimanja ali sočuvstva, nravskega, verskega itd. čuvstva, uporablja vzgojitelj v vzgojne namene, da kolikor mogoče jasno začrta življensko pot bodočemu odraslemu državljanu in mu utrdi voljo.

Čuvstvo bodi torej osrednja točka vse vzgoje in vsega pouka; to zbujevati in ohraniti pa je ob enem najtežje in se posreči z lahka in brez sile le majhni družbi izvoljenih.

Gotovo nas podpira osebna nadarjenost in spretnost pri našem poslu, vendar je število delavcev na tem torišču toliko, da vendar občutimo nenadarjenost enega dela, po drugi strani pa pogrešamo lastne dobre volje. Pretveza, da je plača prepičla, — ker nam je treba gmotnih sredstev v svrhu nadaljne izobrazbe, — nas ne opravičuje docela, tem manj, ako pod to zaščito vržemo »puško v koruzo« in čakamo boljših časov. Ne slišimo radi tega očitka, še manj iz lastnih vrst, pa — kdor ni kriv, mu ni treba, da bi se trkal na prsi! Tega dejstva pa ne bodo občutili kot očitek oni, ki dan za dnem opažajo vrzeli v svojem znanju, temveč spoznali ga bodo kot potrebo in naravno posledico nezadostne institucijske izobrazbe. Kako nepopolna in pomanjkljiva je i ta, se zavedajo najbolje isti, ki leta in leta delujejo in se trudijo, da si slednjič zadobijo potrebnega splošnega znanja in tehnične izobrazbe, ki daje končni užitek njim in zagotovi čast in ugled našemu stanu.

*) Prim. tudi „Aus der Werkstatt der experimentellen Psychologie und Paedagogik“, Rud. Schulze. — Voigtländer Verlag, Leipzig.

Tovariš mi je pravil, da mu je njegova starejša tovarišica, ko je pripravljala in nosil skupaj reči za drugi šolski dan, rekla: »Kaj se boste trudili in skrbeli za to ubogo plačo!« Ta prikazen ni redka, vendar je istotako vselej neumestna.

Ali ne pomagamo ravno sebi in olajšamo delo s tem, da se pripravimo na pouk, in to ne samo, da pisмено uvrstimo snov v zvezek, temveč da jo tudi predelamo in se prepričamo, v kolikor jo sami obvladamo in kako jo bomo podali učencem. Da bomo pri tem zadeli ob marsikak trdi oreh, ki ga moramo še sami včasih od vseh strani oglodati, da pridemo do jedra, se pripeti posebno lahko začetnikom.

Ob enem imamo pri pripravi dobitke, da si vnaprej priskrbimo stvarne pripomočke, ki jih rabimo v ponazorilo in boljše umevanje. In ravno moderna šola zahteva objekt, predmet in delo, ne zadostujejo ji samo besede, pojmi, prazni, brez (naj se mi še enkrat dovoli ta izraz!) »prijemne« vsebine.

V moderni šoli je vestna in točna priprava neovrgljiva pomoč za blagonosni pouk, vendar ne zadostuje se pripravljati samo sproti od dne do dne in predelati snov samo v okvirju ljudskošolskih zahtev, istotako potrebna je priprava v širšem obsegu, nekaka nadaljna izobrazba, potem katere si pridobimo splošno teoretično znanje, ki naj daje učitelju pri pouku potrebno samozavest in sigurnost v nastopu.

V svrhu te, kakor metodične izobrazbe imamo na književnem trgu in v knjižnicah celo vrsto dobrih knjig, revij in časopisov na razpolago, tako da se radi tega ne moremo in ne smemo pritoževati.

Zeleti bi samo bilo, da bi se nam ne podajalo toliko splošnih temat, kakor rajše več vzgledov iz praktičnega življenja, ki se je res godilo in nam kaže sad resničnega dela, ter ne nosijo samo pečat blede teorije.

Moti se, kdor trdi, teorija je prvotnejša; le pomislimo, da vsaka teorija izide iz prakse, četudi je teoretik ne izkuša na sebi, vendar jo opazuje na tekočih dogodkih, shvata pogoje in pravila, po katerih se odigravajo, in jih združi v teorijo. —

Pisalo bi se naj popularno in brez zamolčanja ali olepševanja resničnih okolščin, tako bodemo prepričani in uverjeni o pristnosti dela in možnosti uspeha.

Popularno? — Da je to potrebna zahteva.

Bodimo odkriti in priznajmo, da dostikrat ne razumemo, kaj čitamo, čeravno je pisano za nas. In četudi teorijo razumemo, vendar ne znamo principov v praksi vedno uporabljati kakor dostikrat pisatelj sam ne, ako bi to od njega zahtevali.

Podajte nam torej več iz lastnega dela, iz lastnih izkušenj, boste videli, zahteve, katerim ste zadostili, bodemo našli sami in prej vas

bodemo posnemali. Skrajni čas je, da delamo vsi, tudi tisti, ki ne čutijo v sebi talenta za slog ali slovniška pravila.

Kdor je iztaknil kaj dobrega, naj poda na tem mestu v prid drugim, kdor išče pomoči, naj se zopet zateče k našemu glasilu, ki je in naj bude važen činitelj naše duševne organizacije.

Ni vedno potrebno in najboljšo delo tako, kjer nam pisatelj v za-tegnjenih in filozofskih stavkih iskuša podati nekako splošno vrhovno na-ziranje; v kratkih, preprostih stavkih se nam lahko nudi košček iz prakse ali lastno prepričanje. V ta namen je edmerjen v »Popotniku« odstavek »Iz šolskega dela«, ki bi se ga morali vse bolj posluževati, naj si bo v obliki podajanja ali sprejemanja.

Naše delo mora biti bolj skupno, koncentrirano, ne da bi se izloče-vali! Za delo pa smo poklicani vsi v našem taboru in ni se nam treba stiditi imena, ako ga podamo javnosti s tem, da pokažemo svoje delo in rečemo lastno mnenje.

Ravno v slovenskem časopisju lahko opazujemo, da se pisatelji pe-dagoških in socialnih tem radi skrivajo za mnenja drugih, inozemskih ljudi, ki slučajno isto mislijo, kar mi. Ne upamo prej izreči svojega mnenja, dokler nismo našli poroka med Nemci, Francozi ali Angleži, češ, »če vam ni prav, vprašajte onega, potem pa boste verjeli in pritrdili«.

Omenjenega predsodka in več drugih se bomo morali otresti in se odločno strniti k skupnemu delu v blagor domovine, tembolj sedaj, ko gre za biti in ne biti našega milega naroda.

I. POBOLJŠAR:

STOLICA SLOVENSKEGA JEZIKA V LJUBLJANI.

Dne 16. malega travna bo minilo sto let, odkar je bila otvorjena v Ljubljani stolica slovenskega jezika. Ta dogodek je jako važen v zgodovini našega naroda. Prav ga bomo cenili, ako se ozremo na preteklost.

Slovenščina, nekdanj bogata in krasna, je propadala od stoletja do stoletja. Že v knjigah slovenskih protestantov 16. stoletja se nahaja med klenim jezikovnim zrnjem marsikatera tuja primes. Pozneje so se mno-žile take spake čezdalje bolj. Zaradi propadanja slovenskega jezika v 17. stoletju je tožil Valvasor (VI. 276): Malo let je, odkar se ta jezik zelo pači in vsak dan bolj napačno izgovarja, dasi na tem kraju bolj, nego na drugem, posebno pa v Ljubljani in v okolici, takisto na Gorenjskem.

jezik so kvarili duhovniki, zlasti tujerodni, oznanjevaje božjo besedo v spakečrani obliki. Latinsko in nemško vzgojeni niso imeli nikdar prilike učiti se pravilne slovenščine.

Slovenski jezik so mrevarili v uradih, kolikor je bil tamkaj v rabi. Pisarni jezik je mrgolel germanizmov.

Slovenščini se je slabo godilo v knjigah. Slovenski pisatelji so bili prežeti tujega mišljenja, ki štrli na vseh koncih in krajih iz njihovih okornih knjižnih izdelkov. Tisto murvico slovenščine, kolikor so se je bili navzeli doma, so morali pozabiti stopivši v šole, kjer je bila strogo prepovedana slovenska govornica. Ni čuda, da je njihov knjižni jezik tujega kova. Tudi prelagotni so bili. Pisatelju ni prišla hipoma na misel dobra domača beseda, pa je zapisal namesto nje tujo. Za jezikovno lepoto se niso brigali. Vsak je pisal po svoje.

Pačenje slovenščine je doseglo vrhunec nekako v 3. četrtinki 18. stoletja. Poglavitni mojster skaza je bil o. Marko Pohlín, sicer zaslužen in jako delaven mož, a zanikaren »vučenik tiga krajnskiga jezika«. Štiva željno ljudstvo je hlatalo po knjigah, a z mnogimi, zlasti s Pohlínovimi si je kvarilo jezik, kar je bičal Matej Ravnikar (Zg. sv. p. I. IV.) pišoč: Tudi med kmečkimi ljudmi je že veliko zbrodene Kranjšine, in celo kmet se sčasoma te kolobocje tako pervadi, de misli prav lepo povedati, če postavim namest: sim spoved opravił, reče, sim spoved dolj položil. Skoraj bi ga vprašal, kam jo je položil, na tla ali pod klop? Ta kolobocja ves kranjski jezik obruzda in ga ptujim slovencam perostudi in Krajnca po nedolžnim v zaničovanje spravi.

Preporod slovenskega jezika je bil nujno potreben. Izšel je iz krožka zbranega konec 18. in v začetku 19. stoletja krog središča tedanje kulture na Kranjskem — krog mecena Žiga Zoisa. Zibelka prerrojene slovenščine je tekla v Zoisovi hiši na Bregu v Ljubljani.

Žiga Zois je bil po očetu italijanskega pokolenja; mati mu je bila Slovenka; čutil se je Slovenca. Poleg bogastva ga je dičila vsestranska izobrazenost, iskrena ljubezen do vsega domačega in sijajno gostoljubje — mogočne privlačne moči, ki so združile krog njega najodličnejše može, kar jih je štela tedaj Ljubljana: Linhart, Kumerdeja, pozneje Vodnika, Kopitarja, drja. Jakoba Zupana, Mateja Ravnikarja. Pod vplivom Herderjevih idej in pozneje pod vtiskom Dobrovskega »Slavina«, ki je bil Zoisovemu krožku pravo evangelje, so jeli likati »najlepše narečje najkrasnejšega jezika« — dotlej zanemarjeno slovenščino. Njena lepota je zasijala iz Japljevega sv. pisma, prevedenega v zboljšanem jeziku, iz dveh slovníc: iz Kopitarjeve leta 1809., ki je korenito pometla Pohlínovščino in iz Vodnikove leta 1811. — ter iz Ravnikarjevih klasičnih Zgodeb sv. pisma za mlade ljudi.

»Vsaki narod, kadar se začne nekoliko otesavati, začne to per svoji domači besedi, de jo očedi (M. Ravnikar, l. c. VII). Sosednji narodi so si osnovali za gojitev svojih jezikov učilnice, ki so uspešno delovale. Tako napravo dobodi tudi slovenščina; to je bila živa želja rodoljubov zbirajočih se krog Žiga Zoisa.

Trideset let preden se je obistinila, so priporočali k r a n j s k i d e ž e l n i s t a n o v i negovanje slovenščine v vlogah do cesarja dne 27. velikega travna 1786 in dne 20. malega travna 1787, ko so prosili za obnovo modroslovja v Ljubljani. Povdarjali so, da naj bi se na vzpostavljenem modroslovnem učilišču vpoštevala gojitev deželnega (t. j. slovenskega) jezika, ker bi v tujih pokrajinah učeči se Slovenci bili v nevarnosti, da bi pozabili svoj materin jezik in bi bili potem popolnoma nesposobni za rabo v svoji domovini. Prosilci so opozarjali na veliko korist omenjene jezikovne gojitve učiteljem, ki morajo biti večči deželnemu jeziku zato, da bodo mogli sejati seme dobrih načel v mladino; naposled so naglašali potrebo jezikovne izurjenosti dušnim pastirjem, ki jih zahtevajo iz Kranjske tudi v sosednje slovanske pokrajine, in uradnikom zaradi občevanja s kmetiškim ljudstvom (Mitt. d. h. V. 1859. 25. 26. 27). Prošnja deželnih stanov je bila deloma vslišana; modroslovje se je obnovilo v Ljubljani, toda brez stolice slovenskega jezika.

Učilnico slovenščine je otvoril leta 1795. v ljubljanskem semenišču duhovnik I v a n D e b e v e c, ki je predaval bogoslovcem slovnico slovenskega jezika. V svojem uvodnem govoru je ugotavljal važnost jezikovnega pouka. Nikomur naj se ne zdi smešno — je dejal — da se ustanavlja za Kranjce šola slovenskega (kranjskega) jezika. Kajti če se Nemci in drugi narodi ne osmešijo osnavljajoč svojim rojakom slovnice in jezikovne šole, zakaj naj bi bilo to smešno pri Kranjcih? Take knjige in šole celo za tiste, ki so večči jeziku, so deloma sad razvoja vednosti, deloma razvoj istih. One ohranjajo deželne jezike v njihovi izvorni lepoti ali pa jim jo iznova vračajo. Ako bi se bil slovenski jezik gojil v šolah toliko časa, kakor pri nekaterih drugih slovanskih narodih, bi mu nikakor ne bili pokvarili prvotne čistosti in točnosti jeziki mejašev in surovost neukega ljudstva (Jan. Debevec — Izv. M. dr. V. 1895. 64.) Debevčeva predavanja so nehala leta 1797.

V svoji že omenjeni slovnici je obžaloval Kopitar, da se ta lepa naprava, zatrta zbog francoske invazije, ni obnovila. Ako bi bil slovenski jezik skrit v kakem kotu, naj bi se potujčil in poizgubil, ker pa je star in morda izmed vseh slovanskih jezikov najbolj vglajen (trdosti oproščen) odrastek tako daleč razširjenega slovanskega jezika, bi bilo škoda zanj (str. XLVII). Da bi se zavrlo kaženje slovenščine, je svetoval Kopitar poleg drugih pripomočkov kot gotovo nezmotno sredstvo — stalno sto-

lico slovenskega jezika v bogoslovju; ona bi razširjala v vsem stanu ljudskih učiteljev, ki je najbolj omikan in ima najlepšo priliko, ono navdušenje za lepi slovanski jezik, kakršno vžiga sedaj samo posamezne ljubitelje njegove (str. 56).

Kopitarjeva želja se je izpolnila; stolica slovenskega jezika se je ustanovila najprej v Gradcu. Zasedel jo je skriptor ondotne licejske knjižnice Iv. Nep. Primic, osnovelec prvega Slovenskega društva.

Dne 13. listopada 1810 je pisal Primic dr. J. Jakobu Zupanu: Štajerci mislijo prihodno lejšto v Gradcu slovensko vučnico napraviti; to bi bilo pač dobro za slovenski jezik (Marn. Jez. XV. 55). Kar je napovedal, se je zgodilo. Dne 15. sušca 1812 je Primic radostno poročal istemu v Ljubljano: Slovenska Učivnica je — est, existit — v Nemškem Gradcu — jaz bom na njo stopil, morda taki (takoj) po Uzmi (veliki noči), sem že dekretiran. Dostavil je hkrati zanimivo prošnjo: Delajte, pomagajte, pošiljajte opominov rojaku, kateri goreče želi zapušeno, sirotno, zaničevano, pozableno Slovenšino v lepih veselih Podravske in Pomurske pokrajnah en malo kviško v življenje perpraviti (ib). Primic je postal profesor slovenščine na liceju v Gradcu dne 19. svečana 1812 (J. Macun, Stolica slov. jezika na graškem liceji — Kres I. 301). Zakaj se je ustanovila ta stolica? Štajerski deželni stanovi so izprevideli, da uradniki na Spodnjem Štajerskem potrebujejo slovenščine. Prej so prihajali slovenskega jezika zmožni uradniki iz Kranjske, odkar so tam zagospodovali Francozi, je bilo to nemogoče (Mitt. d. h. V. f. K. 1861. 23). Zato je bila ustanovitev slovenske stolice v Gradcu neobhodno potrebna. Predavanja so se pričela dne 30. malega travna 1812 in se vršila po traktat na teden.

Primca, rodom Kranjca iz Šmarija pod Ljubljano, je peklo, da nima Ljubljana, glavno slovensko mesto, stolice, kjer bi se razlagala pravila slovenskega jezika; neumorno je prganjal. Dne 14. rožnika 1811 je vnel dr. J. Jakobu Zupanu: Ne bi li mogli napraviti na bogoslovnici v Ljubljani stanovito slovensko učilnico? Brate! izpregovorite na pristojnem mestu kako besedo; vem, da bo vaša beseda jako mnogo izdala... O da bi se bila nahajala že prej v bogoslovju v Ljubljani stolica slovanskega slovstva, zares mi ne bi bili tako ubogi glede na duševne proizvode! Kako lahko bi se skazovala Kranjska s slovenskim bogoslovnim mesečnikom po zgledu onega, ki dela toliko čast linški škofiji. — V pismu istemu dne 26. malega srpana 1812 je zopet izpodbujal: V vsaki škofiji se je že več zgodilo v vednostni stroki, kakor v novejši dobi v ljubljanski. Kaj dremlete, al ne veste, kaj s. Pavel pravi: ura je prišla, de se enkrat iz spanja zbudimo! Quales reges, tales greges! —

Kranjci bi mogli v vsakem oziru več storiti, ako bi hoteli. — O počitnicah leta 1812. je Primic posejil Ljubljano in storil tu važne korake v prid stolici slovenskega jezika. O tem je poročal drju. Zupanu dne 15. listopada 1812: Z Ravnikarjem sem v Ljubljani govoril... Le delajte, gospôda, sej še nêjste na Kranjskim vsemu na konec prišli ne; velikø več bi se imelo pri vas še zgoditi, ako bi tako oterpli ne bili: bukvarji so mi sploh tožili, de so vaši pópi eno malo preveč negúdni (komod). Pri Biskupu sem tudi bil, ino sem ga pričo Golmajerja ino Prelesnika z gorkimi besedami prosil, de naj napravi kakor ve ino zna, de se bodo vaši bogoslovci (teologi) bolj na obdelovanje svoje máterne besede podájali, h čimur je posebno védna učivnica (katedra) v teologiji potrebna (J. Marn, Jezičnik XV. 59).

Primic se je dejansko zavzel za ustanovitev slovenske stolice držeč se vodila priobčenega drju. Zupanu: Pak le samo vpiti ino križem roke držati — to ne pomaga nič. Posvetoval se je o tej nameri z vplivnim Ravnikarjem. Za njo je skušal pridobiti škofa Antona Kavčiča. Z njim sta bila o tej stvari pri vladiki stolni dekan, generalni vikar in semeniški ravnatelj Jurij Golmajer in vikar Prelesnik. Škofu Kavčiču so bile zaradi tedanjih političnih in slabih denarnih razmer roke vezane. Kakor bi rad, ni mogel ustreči Primcu.

Kakor Primic se je zanašal tudi Kopitar na drja. Jakob Zupana, ki svoj materni jezik goreče ljubi — tako ga je pohvalil mojstru Dobrovskemu in hkrati izrazil nado, da se utegne Zupanu, nečaku kanonikov, bogoslovcu in profesorju, posrečiti, da izposluje slovensko stolico v bogoslovju (Fr. Vidic, Val. Vodnik v V. Jagića Archivu XXIII. 422). V pismu leta 1810. je vprašal Kopitar Zupana: Kaj je z ilirsko jezikovno stolico? (J. Marn, ib. 61).

Primic in Kopitar sta pričakovala, da bodo »petelinci« — tako je Primic šaljivo zval Francoze — kaj več storili v prosep slovenskega jezika in osnovali v Ljubljani tako potrebno učilnico slovenščine. To se ni zgodilo. Francozi so pač uveli v šole slovenski jezik, a znanstveno se ni poučeval. Po njihovem odhodu se je morala umekniti slovenščina iz šol, kar je jako bolelo tedanje slovenske rodoljube, zlasti semeniškega ravnatelja in rektorja ljubljanskega liceja Mateja Ravnikarja. On je živo čutil, kako potreben je pouk v materinem jeziku bogoslovcem, bodočim dušnim pastirjem, ki naj bi bili tudi v jezikovnem oziru voditelji in ne potujčevalci vernega ljudstva; potreben je tak pouk uradnikom poslujočim med narodom. Ravnikar je bil jako vnet za napredek slovenščine, kar svedoči njegov krasni predgovor Zgodbam sv. pisma. Ta veljak je napel vse moči, da bi dosegel slovenskemu jeziku varno zavetje, kjer bi se temeljito gojil, očiščeval in razvijal. Kot rektor

ljublanskega liceja je povdarjal leta 1815. v nekem poročilu vladi, da se razvoj slovenskega jezika in narodne omike ne bo zboljšal, dokler se ne ustanove v glavnih mestih slovenskih dežel učne stolice slovenščine. Zlasti za Kranjsko je taka stolica neogibno potrebna. O nujni potrebnosti pouka slovenščine so se izrekla tudi druga šolska ravnateljstva (M. Pleteršnik, Slovenščina na ljublj. liceju v Jahresber. d. k. k. O.-Gym. zu Laibach 1887. 3). Ravnikar je naprosil vplivna veljmoža: barona Žiga Zoisa in knjižničarja Jerneja Kopitarja, da naj založita dobro besedo za nameravano stolico na najvišjem mestu. Dne 18. grudnia 1815 je podpisal cesar Franc odlok, s katerim je bila dovoljena učna stolica za slovenski jezik na ljubljanskem liceju (ib.).

Izza dovolitve do otvoritve je minilo malone poldrugo leto. Zavlaklo je največ zakrivilo razpravljanje vprašanja, ali naj bi bil pouk slovenščine za bogoslovce — obvezen ali neobvezen. O tem so vprašali škofijstva: goriško, tržaško in ljubljansko. Poslednje se je izjavilo za obveznost pouka. Goriško nadškofijstvo je menilo, da naj bi se svetovalo bogoslovcem, da bi se vsi udeleževali pouka. Iz Trsta so pisali, da naj bo slovenščina neobvezni predmet. V sporazumu z drugimi šolskimi ravnateljstvi je ukrenilo rektorstvo ljubljanskega liceja, da bodi pouk slovenščine bogoslovcem drugoletnikom obvezen, vendar tako, da slab red v tem predmetu ne bo vplival na splošno napredovanje. Drugič vprašana sta pritrdila temu ukrepu tudi goriški in tržaški ordinarijat (ib.).

Dne 21. velikega travna 1816 je vlada razpisala stolico slovenskega jezika v Ljubljani. Konkurni izpiti za dosego te službe naj bi se vršili v Celovcu, v Gradcu, v Ljubljani in na Dunaju. V prvih dveh mestih ni bilo nobenega prosilca. Pismene naloge sta presojala vlada in Ravnikar (ib.).

Kdo naj zasede novo stolico? Mnogi so bili uverjeni, da bo dobil to važno službo Valentin Vodnik, ki se je trudil malone vse svoje življenje »slovenski jezik čeden narediti« in mu je spisal slovnico. On sam se je nadejal, da mu to mesto ne odide. Ko je bila izpraznjena stolica za občno zgodovino na liceju leta 1814., je prosil za njo Vodnik. Prošnji je dodal ponudbo, da bo, ako se mu podeli ta služba, poučeval hkrati v slovenščini trgovce, obrtnike in mlade duhovnike; seveda ob tem ne bo zanemarjal svojega glavnega predmeta. Licejsko ravnateljstvo je predlagalo na prvem mestu Vodnika in ga priporočilo zaradi njegovih zaslug in obširnega znanja, pa tudi zaradi njegove ponudbe, da hoče sprejeti stolico slovenskega jezika, ki bi se morala ustanoviti, »ker le tedaj se bodo zanimali omikanejši stanovi za ta jezik in ga rabili kot sredstvo za prosveto naroda« (M. Pleteršnik, Vodnik, učitelj ljub. gim. v Jahresber. d. k. k. O.-Gym. zu Laibach 1875. 31 — Fr. Vidic, l. c. 433).

Na Vodnika, kandidata za bodočo slovensko stolico, je mislil Kopitar že leta 1810., kar je razvidno iz njegovega pisma Zoisu (Dr. Fr. Prijatelj, Slovenščina pod Nap. — Veda I. 1911. 327). Da ob tem imenovanju ne prezro Vodnika, so pričakovali tudi drugi n. pr. konzistorijski svetnik in višji šolski nadzornik lavantinske škofije Jurij Josip Alič (Alitsch), ki je ponavljaje pisal Vodniku: Kdo je imenovan profesorjem slovenske stolice v Ljubljani, v tem pač niso dali nikomur prednost pred Vami? (17. VIII. 1816). — Vošim, de bi se vučivnica slovenšine vam dela (26. X. 1816). — Kdo je slovensko vučivnico prejel? to že dolgo zvedit želim (4. IV. 1817.) (Fr. Levec, Listine in pisma iz Vodnikovega življenja v Lj. Zv. IX. 1889. 411 — 415). — Vodnik je propal. Ovadba policijskega komisarja Krennitzerja, ki ga je opisal kot strašnega pristaša Francozov in kot prostozidarja, ga je podrla (Fr. Vidic, Fr. Vodnik und die nachillyrische Periode in Krain v Zborniku u slavu V. Jagića, 630—635).

Izmed prosilcev je predlagala osrednja dvorna komisija cesarju Frana Metelka, ki je bil imenovan profesorjem slovenščine na ljubljanskem liceju dne 24. svečana 1817 (gubernijski dekret z dne 11. sušca 1817 št. 2478) s plačo 400 gld. Ob tednu je prisegel. Razglas nabit na licejski deski in objavljen v uradnem listu je naznanjal, da se prične dne 16. malega travna 1817 ob petih popoldne pouk slovenščine v učni sobi drugega bogoslovskega letnika; pouk bo javen in vsakemu pristopen. Razglasu je bila dodana zanimiva pripomnja, da se bode pri nameščanju javnih služb oziralo na tiste, ki se izkažejo s spričevali o znanju slovenskega jezika (M. Pleteršnik, Slovenščina na ljub. lic. l. c. 4).

Fran Metelko je bil mlad, nadarjen duhovnik, rojen dne 14. malega srpana 1789 v Škocijanu pri Dobravi, posvečen dne 11. kimovca 1814. Pol leta je pasel kot kapelan ovčice v Gorjahi poleg Bleda; potem ga je najbrže Ravnikar privabil v Ljubljano, kjer je postal katehet v stolnici, a leta 1815. poleg tega še ekonom in spiritual v semenišču. Za slovenščino so ga navdušili: korenita Kopitarjeva slovnica, Vodnik in zlasti ravnatelj Ravnikar, ki je prav tedaj — 1815 do 1817 — izdajal svoje v izbrani slovenščini prevedene Zgodbe sv. pisma. Ravnikar je vzgojil Metelka in največ pripomogel, da je Metelko postal prvi profesor slovenskega jezika v Ljubljani.

Dasi Vodniku ni bilo dano zasesti slovensko stolico, jo je vendar vneto pozdravil pišoč Jungmannu v Prago: Prof. Metelka stolica slovenskega deželne jezika, otvorjena tu pred kratkim po veliki noči 1817, šteje mnogo gojencev in obeta kdaj lepe sadove (Iv. Kunšič, Doniski k zgod. knjiž. zveze mej Čelji in Slovenci v Zb. Sl. Mat. I. 1898. 214).

Metelko je razlagal slovenščino po štiri ure na teden in sicer obvezno za bogoslovce drugega letnika in za one dijake, ki so morali hoditi h kmetijskemu pouku (M. Pleteršnik, Sl. n. lj. lic. l. c. 4). Prvo leto je imel 42 poslušalcev in sicer: 27 bogoslovcev drugoletnikov, 13 modroslovcev (izmed — 118) in 2 dijaka iz humanitetnih razredov. Modroslovcev je bilo tudi pozneje malo, največ leta 1829., ko jih je bilo zopet 13; leta 1819., 1820. in 1821. ni bilo nobenega med Metelkovimi učenci (ib.). Leta 1818. je jel Metelko poučevati v slovenščini tudi pripravnike. Ker je bil pouk javen, so se ga udeleževali tudi poedini nedijaki: 2. podčastnika (leta 1823.), 1 podčastnik (leta 1845.), 1 nadporočnik in 1 okrožni komisar (leta 1846.), 1 zdravnik in 2 uradnika (leta 1847.) (ib.). O Metelkovih učencih je poročal msgr. Tomo Zupan piscu teh vrstic: Večidel so poslušali Metelka — poleg bogoslovcev — fiziki t. j. osmošolci. Tisti, ki so menili postati bogoslovci, niso hodili k pouku, vendar pa pridnejši in že takrat domorodstva idealneje prešinjeni tudi že v fiziki, tako n. pr. poznejši knezoškofo Ivan Zlatoust Pogačar, tako tudi pokojni novomeški kanonik demantomašnik Fran Povše. Poslednji je hodil poslušat Metelka v 8. šoli vse leto, izpit je napravil še le kot bogoslovec 2. letnika. Metelko ni posebno hvalil v redovih in je rad pritisnil tam, kjer je opazil mrzenje slovenščine.

Z otvorjenjem stolice slovenskega jezika je prirastel bogoslovcem nov predmet, ki so ga smatrali nekateri za odvečno breme. V začetku šolskega leta 1817/18 se je pričela med bogoslovci agitacija zoper slovenski pouk. Iz nje se je izcimila pritožba drugoletnikov dana ravnateljstvu, češ, da so vsled slovenskih ur preobloženi z delom na škodo zdravju in stanovskemu izobraževanju, zlasti ker večina izmed njih poučuje druge dijake (M. Pleteršnik l. c.). Ravnateljstvo je odbilo to pritožbo kot neutemeljeno; čudilo se je zlasti domnevi, da bi mogel slovenski pouk škodljivo vplivati na stanovsko izobrazbo in pripisalo pritožbo ne toliko nebrižnosti za slovenski jezik, temveč mladinski lehkomiselnosti (ib.). Tudi vlada ni ugodila nezadovoljnejšem. Pri dvorni naučni komisiji je vplivala omenjena vloga toliko, da so ravnateljstva zopet prejela vprašanje, kako je s slovenščino. Ravnateljstva so ostala dosledna in iznova priporočila slovenski pouk. Dvorna naučna komisija je nato ukrenila, da bodi slovenščina za bogoslovce toliko časa obvezni predmet, dokler se jim razlaga pastirstvo v slovenskem jeziku (ib.).

Leta 1849. je jel učiti Metelko tudi staro slovenščino v drugem tečaju ustanovljenem tedaj poleg navadnega tečaja. Naslednjega leta je nastopila namesto liceja in modroslovja gimnazija, kamor se je preselil s slovenščino Metelko. Poučeval je od 4. do 8. šole, dokler ni odičen z zlatim križcem za zasluge stopil v pokoj leta 1857. Metelko je umrl dne

27. grudna 1860, in ostavil vse imetje v znesku 82.435 gl. 33 kr. za ustanove, največ za podporo ljubljanskim rokodelskim vajencem.

Kakšni so bili s a d o v i s l o v e n s k e u č n e s t o l i c e ? Nova stolica je opravičila nade, ki so jih gojili o njej slovenski rodoljubi, bila je tista krepka korenina, iz katere je zraslo novejše slovensko slovstvo. Iz Metelkovih predavanj je vzknila njegova slovnica »Lehrgebäude der slowenischen Sprache«, znanstvena, trajna podlaga našemu jezikovnemu razvoju. Njen črkopis sicer ni obveljal, a to ji ne krati vrednosti. Nekateri učenci Metelkovi so postali navdušeni apostoli slovenščine. Tisti izmed njih, ki so se poduhovnili, so oznanjali Kristusove nauke v lepšem jeziku, nego njihovi neuki predniki. Leta 1831. je pisal o tem Matija Čop: Vsled slovenske stolice se je obrnila vsaj pri celokupni duhovščini ljubljanske škofije pozornost na deželni jezik in na skrbnejše ravnanje z njim; prej se jih je malo brigalo zato, da bi jezik pravilno pisali ali tudi le govorili, seveda jih je bilo še manj, da bi bili temu kos. Isti pisatelj naglaša, kako se je v zadnjih 15. letih dvignil slovenski jezik glede na slovniško točnost in besedno čistost, kar je poleg drugih činiteljev uspeh Ravnikarjeve hčerke — slovenske stolice v Ljubljani. On zatrjuje, da skoro vse v poslednjih letih izdane slovenske knjige jako prekašajo v jezikovnem oziru najboljše prejšnje dobe (Šafařík, Geschichte der südslaw. Literatur 37.38). Uradni jezik se je zboljšal. Pesništvo se je prerodilo. Bogoslovci in dijaki so prinašali pesniške poskušnje Metelku, ki jih je poučeval, kako naj ubirajo pesniške strune. Naši najodličnejši pisatelji so bili Metelkovi učenci. Marn navaja v Jezičnikih lepo vrsto pisateljev — Metelkovih slušateljev: Čebeličarje Jurija Grabnarja, Jerneja Levičnika, Blaža Potočnika — znamenita pesnika Antona Zaklja (Rodoljuba Ledinskega) in Frana Svetličiča — nadalje Petra Hicingerja, Frana Malavašiča, Josipa Žemuo, Jurija Varla, Jurija Kobeta, Mateja Ravnikarja Poženčana, Josipa Burgerja. Metelkova učenca sta bila Fran Levstik in Josip Stritar.

DR. IVAN LAH:

PATER HIPOLIT IN NJEGOV „ORBIS PICTUS“.

Dalje.

54. Kuharya.

Ta špižnikar ali klučar naprej daja iz spižne kambre ali iz spižniče vsih sort jedy razen kruha. Teiste prejme ta kuhar inu kuha mnogitere špiže. Te tyce on nar prvič oskube inu vun vzame ta drub, te ribe on odluskini ali ošopa inu jih rezkolje na dvuje; nukuteru messu on ošpika

ali natakne iz špeham skuz to špikyglo, špikyglico, te zajce on slejče, odkoži, potler on kuha v loncah inu kotlah na ognjišču inu spejni doli s to péjnenico. Tu skuhanu on oštupá s tem gverzom, kateriga on riztolče s tlejčnikam ali štesselnam v tim možnarju ali izriba na ribežnu; nukutere ričy on peče na ražnih inu (tu manjka v rokopisu izraz za atómutus-Bratrohr), ali na rožu; ali on rošta ali pocha v ti ponvi na trifossu (imel je že zapisano „trjno“, pa je prečrtal, kar je znamenje, da je najbrže mislil na „trinog“). Kuhenska sprava ali orodje je čez tu: te burkle, kadilnik, kressilu, pomivalnik, (v katerim se pomivajo te globoke inu plitve sklejde), klejsče za ogyn, sejkalce, kuhlalnica, cidilu, sejkalnik, lopatica, širezal ali ogrebelca, pominjek, ta verbass inu metla.

55. Bandiba, terganje ali tergatva.

Vinu rasse v vinogradih, kir te vinske terte se zasajajo inu z bekovimi šibicami na drevje ali na vinske kolle ali pak na vinske late ali podpuruje pervezujejo. Kadar je ta čas pred rokami grozdje tergati ali brati, tergajo ali odrejžejo tu grozdje inu zneso tuistu skupaje ti brentač v tih brentah (kulikor so ti tergači v svoje škafe nabrali) inu veržejo tuistu v to veliko kad: bedejn; tlačio tuistu z nogami ali zmastjé z enim lessenim tlejčnikam ali drókavnikam inu sprešajo vun ta žonft skuz prešo, kateri je imenovan mošt inu od kadi ali bedejna vun spuščeni ga točio ali vlivajo v te vinske sode, se s piliko nazabije, ampak v te keldre na legnarje postavljen začne gori vrejti ali kissati inu te tropine vun metati, dokler se v vinu spreoberne. Iz soda se vun vlejče s cugam ali s pipo (na kateri je ta petelinic) kadar je nastavljen ali na čepu.

56. Sledi popis pivovarstva. Ker pater ni poznal slovenskega izraza, je pustil slovenski del brez naslova. Latinsko je Jythopaeia, nemško: der Bierbräu).

Kir nej vina, ali kir se nejma vinu, tam se pije ta vuol, kateri z bare ali z baraniga ječmena inu s hmella v kotlu kuhan, po tem se v te kadi zlyje inu kadar se vže ohladi iz čibrami se v te kleti ali keldre znossi inu v te sode vlyva.

Tu žganu vinu.¹

Iz vinskih droži v enim kotlu, verhu kateriga je postavljen ta klabuk, skuz muč te vročine vun zvlejščen (potegnén) kaple s tiga rorka ali s cevy v ta glaž. Vinu inu vuol, kadar se skisa rata k jessihu, z vodé pak inu zmeda se ta medica kuha.

¹ Pridejano kot pododdelek.

57. Gostarya.

Kadar se perpravla ena lebenga, se ta myza pregarne s tebihmi inu s tem pertam od myzagrincov ali progrinavcou, kateri verhu tega polagajo te okrójnike ali tallerje, te žlice te nože z vilicami, myzne robce kruh iz solnice; te rihte ali špiže se na mizo nossio v tih sklejdah od trušerjou, te pastete na plehi. Ti gosti od tiga oštra noter sprejmleni ali perpelani omyvajo te roke v myvalniku ali z omivalne kandle ali z lyvalnika čez vmyvalno sklejdo, taco ali medénico inu brišejo ali suše te roké z ántvilo. Takrat ony sedejo ali se possadé k myzi na stolle. Ta naprej polagavic: špižarejzic rezvudi ali rezrežje te špiže inu naprej polaga tim gostéjm. Mej tu pečenje se postavljajo ta močila ali namákala v škudelicah. Natakavic nalyva tu pytjé z bokala ali s kandle ali s flaše, z barigle v te pehárje inu glaže, katéri stojé na nalyvavniku inu poda timu gostnyku, kateri tim gustam napyja te zdravice.

58. Preja ali prestvu.

Ta lan inu konopla v údo namočena inu zupet posušena se térejo ali teró s to lesséno térlico, kateru sturé te terice; (kir ti pezderji proč pádajo, tedaj se mika na želejznim grebénu, kir tu omikalisče ali predivu proč pride. Zatoraj predivu je truje sorte: pražnje, ohlánze inu hodnyk, kakor tu platnu; tu čistu inu omikanu predivu se navyja na kožél, kateri je na preselco nataknen od te predice, katera z lejšvo rokó ali z levico to nith ali prejo prede, z desno roko ali z desnico ta kolovrat ali tu vretenu (na katérim je ta nasnutik ali vejternica) okuli verti inu suče, te nitki na se vlejče ta ceu; iz te se motájó ta garnik, garmpraj ali na motavilu; s tejga se ali klopké navijajo, vijo, ali pak štrenje delajo.

59. Tkanje, tkališče.

Ta tkalic smeje to prejo s teh klobčičou ali klobkóv na tkalšku motavilu inu persučé to prejo ali osnutek inu navije na tkalšku kollu inu sedeoč na tkalškim stollu ali statuvah stopa z nogami na te podnužnice s (manjka izraza za Zotten, ličia) resdely to préjo inu vtakne skuz to ladjico ali suválnico, v kateri je ta votek, inu gostu dela z berdom inu taku on tke ali dela tu platnu. V tákušno vižo tudi ta suknjár tke inu dela tu suknú s te vólne.¹

60. Tu platnu.

Ta platna se na sonci bejljó iz verhu naškrofleno vodó, dokler bejla postanejo. S tega šiva ta mojškra te srajce, robce za vsekuvajne,

¹ Po mnenju Kopitarja ima stati na praznem mestu za izraz Zotten lečiaberda. Gl. zgoraj.

kréšelce (Kragen), antvilice (Halstücher) nočne kape, svíťice etc. Leté, aku se zamažejo se zupet opero ali operejo od te perice z vodó ali z lugom inu iz žajffo.

61. Žnidar.

Ta žnidar rezrejže tu suknú s timi škarjami inu vkup šiva z yglo ali šivanko inu s cvirnam. Potler pejgla inu pogliha te šive s pegležnjam ali iz železnim poglihalnikam inu taku on dela faldaste suknîe, na katerih je od zdolaj ta rob iz špicami ali s pramam, plajšče z vratnikam inu faréže ali kapúte, kossáke ali jope s knofmy inu z rokavmi, hlače včassi s pantelcmi, štumfe ali žoke, rokovice moderce. Takú ta karznar dela te kožuhe iz tiga kárzná.

62. Suštar čevlar, šúlinar.

Ta šúlinar dela iz šylom inu s' osmoléno drejto verhu tiga kopita z vussinia (kateru s knaipo se perrezjuje) te pantoffelne šúline, čevle (na katerih so viditi odzgoraj ti urbassi, odzdolaj ta podplát inu na obeyh stranejh ušesca) te škornice inu punčahe* inu čižme.

63. Ta cimperman.

Tiga človeka živilu inu oblačilu smo nuj vidili; zdaj nahaja** tu domovanje tigaistiga: prvič so prebivali ti ljudje v duplah, v jamah inu votlinah, potem v zelenih uttah ali v slaminatih kočah, še tudi v šotorjah, k zajdnium v hišah. Ta sejkač s skladnico ali robilnico okuli verže inu obsejka ta drivessa, od kogà čez ostanajo verhovi, veye, rizjé; ta garčasti lejss on kojle ali rezkàla iz zaguzdo, katero on noter žene z kyam ali s batom inu dela skladanice dèrvá v tí dervarnici. Ta cimperman obsejkuje iz žantloho ta lejss za cimper, od kateriga doli padajo tarskè, odsejčki inu žaga taistu iz žago, kir tu žaganje proč prašy: potler povzdigne on ta tram ali spiravec inu ga postavi na kozle skuzi pomuč te vinte ali vzdigálnika, pèrbije taistiga s klanfami, zmeri inu zaznamuje s to žnoro. Takrat zložy on skupaje te stejne inu perbyje te brune ali tramuve iz cimpermanskimi klini ali žiblámi, kir je poprej taiste prevertal s tím svejdrom.

64. Zydar.

Ta cimpermaster začerka ali zriisa to napravo na en papjer, po katere furmu inu posnemku ta zydar svoje dellu visha inu prvič on položy ta fundament ali grunt inu gorí pjele te zyдове ali z lomneniga kámena, kateriga kamenar lomi v tí jami ali v pruhu inu štamičar štirivoglatiga stury po meri; inuletá se immenuje rejzan kamen ali iz cejgla, kateri iz

* Beseda punčah je pri nas izginila. Češka beseda pomeni nogavica. Prireditelj. — „Punčuh“ je na Štajerskem še splošno v rabi za črevelj na trake; tudi „punčki“ (muož.) Uredn.

** nahaja = sledi, sequitur.

peskaj inu z ylovico z vodò zmejšan se furma v ti cejgelnici inu žge v ti peči od cejglarja; potler pofrajha teiste z mortrom, iz zydarsko žlico ali kello inu pregladi s frajhanom inu s tim apnom poželji.

65. Orodje*.

Kulikur dva zamorejo nossiti na enim hlodi ali na tragah, tulikur zamore eden pred sabo porivajoč šajtergo s temi od vrata visseočimi nossilnicami; več pak premore. kateri na vallerjie položeno pred sabo valy z drogom. Ta vinta je en stebár kateri se okuli obrača skuži okuli hojenie. Vzdigalnica ima enu votlu kollu, v katerim eden hoječ te težave z barke vzdiguje ali v to Barko** špusča. Ta kji ali bat se nuca noter zabivati te mostne ali vodne kolle, se povzdiguje s cugom kateri se vleječ s to vintu ali z rokami, kadár ročaje imá.

66. Hiša.

Pred vratmi ali durmi te hiše je ta loupa ali vhod. Ta vrata ali daori jmajo spudni inu zgurni prag. inu na obedvejih stranih štúrce. Na desnici so ti štekli, na katerih vissio ta vrata, na levici je ta klučanca ali ta zasunek ali rigel. Pod hišo je ta odperta veža z enim štirivoglatim flaštrom podperta iz stebrami, na katerih je zgòraj glavič, ozdolaj tu stalu. Po štengah inu zavutih stabllah se gori stajà inu gre na zgurnu poslupje. Zvunaj se vidio ali yzkažejo ta okna inu ti gartri, ti ganki inu vremenske štrejšice inu podpérki tu zydje podperati. Na verhu je ta strejha, pokrita iz korcmu inu scejglami ali iz skodlami, šintelni, kateri leže na lattah, letè pak na šperavcih. Per strejhi vissy ta žleb inu ta kap. Mestu prez strejhe se jmenuje altana, na strejbi so ti ahkerci, knofi inu vejternice.

67. Rudna jama.

Ti knapi ali Rudarji se spuščajo v to jamo te rude na enimu porajtlu ali po lojtrah z eno lampico ali lejščerbo inu kopàjo rudo z matiko ali s krampam rudo perstèno ali kàmenato, katera v korbe ali truge postavljena z enim cugom ali vervjò vun potegnèna skuz pomuč tega vretèna inu znòšena v žgálnico ali v peč, kir se v ognju rezpušča ali žge, de bi vun tekla ta ruda. Ta žlintra pak se na stran zametuje.

68. Kovač.

Kovač v ti kovačnici podpihuje ta ogyn z mejhom, kateriga on povzdiguje z nogo inu takù bejli on tu železju, potem potègne on taistu s klejščami, položy tistu na nakovalu inu kuje s tem kladivam, kir ti yskre

* Machnie = stroji.

** Enkrat z veliko zač. črko, enkrat z malo-znak negotovosti.

proč skákajo inu takù se skújejo inu dokončàjo ti žibli, te podkòve, šine, te kètine, plehi, klučance s klučmi, ti štekli etc: tu rezbejlenu železje on ogassy ali kaly v tim gassilniki ali koriti.

69. Tišler. Draxler.

Ta myzar, škriniar hubla te žagance z ostrim hublam na myzi; poglyha taiste z gladkim hublam. preverta jih iz svejdrom, rejže iz šnicarjam, z lymam vkup stika inu z lajštami, inu dela table, myze, škriniè inu truge etc. Draxler sedeòč na klopi draxla z dlejtom na draxlerskimu stolu te kugle kegle, tatermone (lutke, Tüppchen) inu otročje čače inu takušne draxlerie.

70. Lončar.

Lončar sedeòč nad šajbo izpodobi ali stury z ylla, z gline te lonce ali piskre, bokale, kozè, kozice, sklejde, kàmenato possodo, kahle, rèjnice etc; potem žge taisto v ti peči inu glossera ali pocini z glozuro. En razbit lonec da čripinje.

71. Hišne naredbe.*

Tu pohištvu se razdely v te hrambe, kakor so: ta veža ali mušouš, hiša, ta kuhinà, spižnica, jedná hiša, gvelb, spališče ali spalna kambra s tem perzydanim jénželnom za potrebo.** Te pletenice služijo za ričy sem inu ke prenášati; te škriniè, katere se s klučam odpérajó teiste hraniti. — Pod strejho je pod ali slejme. Na dvorišču je šterna, stalla s to pajshtibo red; pod hišo je ta klet ali kelder.

72. Hiša inu kambra.

Ta hiša je ocirana z enim stropam inu s potáblanimi stejnami, je resvitlena skuz ta úkna jen ogrejta skuz to peč; kateré*** hišna sprava so: klogy, stolli, žesselni, myze iz svojimi gruštmi inu podnužniki; se tudi gori na stepic obejšajo ti tebihi inu špalérji; k zložnim počinku je v ti spalni kambri ta pójstela, postlana na špampet ali rašpet ležišče stálišče verhu tiga slamnatiga žakla imajoč eno blazino ali pernico ali pak en madrac iz žyme s temi orjuhami inu z odejami. Povšter ali vajušnica ležy pod glávoj s previssilom je ta póstela zakrita. Ta nočna kahla služí ta mehur izprazniti.

73. Štjerne.

Kir studenci mankajo, se te štjerne izkopajo inu se obdajo z enim naslónam, da nobédèn nòtèr napáde. S katere štjerne se zajema ta voda z véjðercami: katera vissio ali na eni štangi, ranti ali na štriku, ali na

* Lat: partes domus, Hausgemächer.

** jenžel = häusl za potrebo = stranišče.

*** Hipolit začènja stavek z relativom, dočim se glasi latinsko eius in nemško dessen. To v več slučajih.

kétini; inu letú ali na gugálniku ali na kolescu ali z valerjom, kateri jma en ročaj ali z enim votlim koléssom ali k zájdñimu s pumpo.

74. Pajštiba.

Katéri se kopat žely v marzli vodi, ta grede v en potok; v ti pajštibi si my odmijemo proč to nesnago, ali vže sedeóci v ti banni ali gori stajoči na to pótno klop inu se ribamo z lahkim kámenom ali s to arossovino. (raševina = cilicum, Tuch.) V ti slačilnici ali v slačilni kamberci my doli slačimo te gvante ali opravo inu se opašemo okuli kopelnu okrilje ali svítice. Glavó my pokrijemo s klobukom inu nogé postávimo v mivalnik; ta dekla nossi to vodó v eni kopélni possodi, katero zajema s korita, kámár téče po žlejbih. Padar pušča s padarskim želejzcam inu gori postávla kúpice, vlejče vun tro (najbrže pomota mesto to) Kry, mej kožo inu messom, katéro on obriše s to gobo.

75. Brivnica.

Britbar v brivnici striže lasse inu bradó iz škárjami, ali on obrije toisto z britvo, katero on s hranilnika naprej izlejče, ali poprej on toisto vmiva verhu medenice z lúgom ali z gorko vodó, katera vun teče z omivalnika, kakor tudi s to zajfo inu obriše toisto z abtoham, česse teiste z glavnikom, kravža s kravžilnikom. V čassi on žylo pušča s fledelcom ali sikérico, ker ta kry vunkaj šine. Ta arcat cejli rane.

76. Koynska štalla.

Ščitnik, štalski hlapec, vun izkida od gnoja to štallo, perveže tiga koyna z uzdo k jaslom, ali, aku je hud ali grizeč, postavi njemu korbo na gobec. Potem on dela štrajo, ta ovus on prepójele v tim rešeti, kateriga zmejša z rejzano slamo inu jo vun vzame s te skrinie inu passe s to tiga koyna, kakór tudi iz sejnom; potler on taistiga pjele napajati k vodenimu koritu, takrat obriše ga z eno cunio, štrigla iz štrigelnom, osnaži s to kartačo inu počese z enim čessalnika(m) njegovo grivo, inu ogleda te ruge, ako te podkúve še na močneh žiblah se deržé.

(Dalje prih.)

IZ ŠOLSKEGA DELA.

ANALIZA ŠOLSKIH SPISOVNIC.

(Nadaljevanje k spisu v letniku 1915. str. 203—216.)

Že lani sem omenil, da so nastopile med šolskim letom ovire, ki so pretile, da zajezé začeto delo z docela prostim spisjem, ali da ga ugonobé popolnoma. Še hujše je prišlo s počitnicami med šolskima letoma 1914/15 in 1915/16, ki so trajale po že itak slabem šolskem obisku v po-

letnem tečaju cele tri mesece. Za zlo sem smatral to dejstvo sam in dasi sem bil naročil pred počitnicami, naj ne puščajo v nemar zapisovanj, nisem upal, da ostane stvar v tiru. Takrat še nisem bil prepričan o vsej sili, ki jo ima v sebi delo tudi pri otrokih, in bal sem se začetkom šol. leta 1915/16 razočaranja, zlasti ker sem videl, kako so bili otroci med počitnicami upreženi v domače delo; mislil sem, da pri njihovem zopetnem vstopu v šolo sploh ne dobim kakih zapiskov. A moj strah ni bil upravičen; kar bi sicer v normalnem času smel pričakovati, je izostalo, a izostalo ni vse. In to je bilo dobro znamenje. Uvidel sem, da se je zbudilo v otrokih veselje do tega dela, vzlic temu da so bile rokè polne drugega; to njihovo veselje pa mi je bil dokaz, da sem na pravi poti, na oni, kjer ni treba, da bi kdo otroka priganjal, marveč da hoče sam. Zbujena je bila volja, njena sila pa je rodila uspehe.

Takole je bilo. Prvi dan sem vprašal: »Imate kaj pripravljenih zapiskov?« (Odgovarjali so mi veseli obrazi, smejoče oči, v otroških rokah — dnevniki. »Oj, blagoslovljena ura, ki si mi vdahnila misel, naj uvedem v šoli dnevnike! Zdaj je sad tvojega blagoslova tukaj!« sem dejal sam sebi, otrokom pa: »Prav, jutri boste pisali v zvezke.« — Razočaranje: »Kaj jih ne bomo čitali?« — O, zakaj pa ne? Delo je, lepo, prijetno in koristno delo. Najboljši prehod iz počitnic v šolo; nič več razlaganja, uvajanja itd. — kar takoj na delo.

In čitali smo; nekatere teh zapiskov navajam v naslednjem:

Kako sva s Časlov psa dražila ali

Kder drugemu jamo koplje, pade sam vanjo.

Časlovi so pripeljali pšenico, da bi jo pri nas na mlatilnici omlatili. Pridem iz hiše in Časlov oče mi rečejo:

»Lojz, kar hitro napreži konje, da bomo prej začeli.«

»Tako, tako, odvrnem, naprežem konje in jih peljem v gepl. «Sem že gotov,« zavpijem proti očetu.

»Že dobro. Počakaj še malo, da bomo imehi več snopja na podu,« rečejo oče.

»Tisto pa lahko,« odgovorim, pustim konje in grem gledat, kako mečejo Časlovi snopje z voza na pod. Tja priskače za menoj Tiger ter se zaganja v mene, kakor da se hoče z menoj igrati. Hitro zagrabim na tleh junjo in začnem: »Tiger, šov jo, šov,« in stresam tisto junjo. Pes je skakal za njo in jo lovil, jaz pa sem mu jo zmikal. Tedaj pa reče Časlov Francelj:

»Daj meni junjo, ko sem na vozu. Bom jaz tako, da bo pes više skakal.«

»Na, pa če bo le hotel,« mu odvrnem in dam junjo, rekoč: »Pa varuj, da se z voza ne prevrneš.«

»Jaz se že ne bom, pa glej, kako bo pes skakal.«

Nekoliko potrese junjo in zakliče: »Tiger, šov jo, šov!«

Komaj izgovori zadnjo besedo, se prevrne z voza čez psa na kamenje. Pes je zacvilil, da je šlo skozi ušesa. Ko je Francelj vstal, sva se začela smejati, da še govoriti nisva mogla. Pa so prišli oče in morala sva iti vsak na svojo stran.

Zapisal 12. avgusta.

Ate na naboru.

Hud je bil dan, ko so morali ate na nabor. Saj so že prej govorili ljudje, da vsakega vzamejo. Bila je sobota. Mamč in meni je bilo čez dan čimdalje bolj dolgčas. Bolj ko se je bližal večer, bolj je bilo težko srce. Tedaj rečejo mama: »Sedaj že vedo ate, pri čem so.«

»Mama, ali jih smem iti na kolodvor čakati?« — »Le idi!«

»Grem pa še Tinčevo Ivanko klicati, naj gre še ona čakati svojega ateja.«

»Le idi, pa morata hitro iti, da ne zamudita.«

»Saj bova leteli,« rečem, se odpravim in še zakličem mamč: »Srečno!«

Ko prideva z Ivanko na kolodvor, še ni bilo vlaka. Čez dolgo časa šele pridrdra in iz njega stopijo možje. Naenkrat zagledam ateja. »Ate, ali ste potrjeni?« »Seveda sem,« rečejo ate, jaz pa v jok.

Potem greva domov, mama priletijo nasproti: »No, ali si potrjen?« — »Sem ja.« — »No, povej mi po pravici, ali si, ali nisi.« — »Je že božja volja, da sem.«

Obe z mamó sva zajokali.

Zapisala 7. avgusta.

Spomini iz počitnic.*)

Ko sem prvič ovce pasel.

Dve ženski sta prignali ovci, kateri so g. župnik že davno kupili. Ko jih prižeteta pred župnišče, mi rečejo g. župnik:

»Tonček, zdaj pa idi in pokaži, kje bosta ovci.«

»Kar pojdimo,« rečem ženskama. Šli sta za menoj, jaz pa sem tekel kar naprej, da vse pripravim. Ko zapremo ovci v hlev, grem jaz k obedu, onidve pa domov. Kuhinju po obedu sem gnal na pašo. Ko priženem na vrh, držim še nekaj časa ovci skupaj, potem pa ju vendar razvežem. Nekaj časa se mirno paseta, ko pa zaslišita zvonec drugih ovc, jo udereta k njim. Z veliko težavo sem ju dobil nazaj. Ko napasem, ženem domov. Prvo ko pridem do Micke, ji rečem:

»Micka, jaz ne bom več pasel ovc, ker tako kljubujejo.« — »Žakaj si jih pa hotel imeti?« — »Pa nisem vedel, da bi bili taki.« — »Le tiho bodi pa idi na svoje delo,« reče nato Micka. Jaz pa sem šel žalosten po svojih opravilih.

Pisano 19. avgusta.

Telička smo dobili.

Danes me pride Micka na vse zgodaj klicati:

»Tonček, vstani, telička imamo!«

Hitro skočim pokoncu, se umijem oblečem ter letim gledat v hlev. In res, našel sem tele, ki je ležalo na tleh. Bilo je tako lepo pisano, da ga je bilo veselje gledati. Ko pridem nazaj v kuhinjo, vprašam Micko:

»Kedaj ste ga pa našli? Ali Tončka že ve za to?« — »I, seveda ve, ker ga je sama našla!« — »Ali g. župnik že tudi vejo?« vprašam radoveden dalje. — »Ne, saj jim še ni nihče povedal.«

Na to nisem rekel nič; grem v cerkev, tam strežem pri sv. maši, potem pa počakam gospoda in jim prvi povem.

Zapisal 5. septembra.

P. Flerè. (Dalje.)

*) Deček, ki je to pisal — bila je vrsta zapiskov, od katerih navajam le naslednja dva — je služil o počitnicah v nekem župnišču na Bohorju.

MATEMATIČNI ZEMLJEPIS V LJUDSKI ŠOLI.

(Dalje.)

Luna.

Luna je del naše zemlje, je njena hči, ki potuje okoli svoje matere; svetlobo pa dobiva od solнца.

1. **O d d a l j e n a** je od nas 385.000 km. Če bi vsake četrt ure prehodil 1 km, bi bilo to 96.250 ur; po 10 ur na dan pa 9625 dni ali okroglo 26 let. (Res je sicer, da se za 1 km ne rabi četrt ure hoda, ampak po vojaškem koraku le 12 minut. Gre pa tu za lažje izračunanje in pogrešek baš ni tako velik. Ali pa tudi vse topovske krogle in vsi hlaponi drvé z enako brzino, da bi prišla n. pr. topovska krogla od lune na zemljo v 20 dneh, od solнца pa šele v 24 letih?!)

2. **V e l i k o s t.** Premer je 3460 km. Obseg = $3460 \text{ km} \times 3\frac{1}{7}$; to je 2718 ur ali 272 dni po 10 ur hoda na dan. — Primerjajte velikost in oddaljenost solнца, lune in zemlje med seboj!

3. **L u n i n o p r e m i k a n j e.** Opazovali smo, da se luna premika vsak dan od vzhoda proti zahodu. To je navidezno gibanje, ki nastane vsled vrtenja zemlje okoli svoje osi. Opazovali smo pa tudi, da zaostaja luna vsaki dan 52 minut za solncem. Ako zahaja o mlaju s solncem vred, zahaja 7 dni pozneje kot prvi krajec 7×52 minut pozneje; to je okroglo 6 ur. 7 dni po prvem krajeu, to je o ščepu, je zaostala luna že za dobrih 12 ur, o zadnjem krajeu za 18 ur je o mlaju pa gre zopet s solncem vred po nebu. — Zakaj pa luna zaostaja? Kakor potuje zemlja okoli solнца (365 $\frac{1}{4}$ dneva), tako potuje luna od zahoda proti vzhodu okoli zemlje; za to pot rabi 27 dni in 7 ur ali približno 28 dni. Mi, ki se vrtimo z zemljo vred od zahoda proti vzhodu, doidemo luno na njeni poti in jo pustimo hitro za seboj. Pri tem potovanju ima luna svoje »lice« obrnjeno vedno proti zemlji, tako da ne vidimo nikdar, kakšen je mesec na drugi polovici. In če so prebivalci na mesecu, in tudi na njegovi nasprotni strani, morajo potovati na sprednjo stran, če hočejo gledati »zvezdo«, našo zemljo, ki je 14krat večja od meseca. Tudi luna se pri tem, ko pride enkrat okoli zemlje, obrne enkrat okoli sebe. — To bi se dalo na sledeči način ponazoriti. Na tla se nariše krog s polumerom 1 meter. Ta krog se razdeli v 28 enakih delov. V središče se postavi večji učencec (zemlja), ob krogu pa manjši (luna) tako, da gleda proti sredini. Manjši stopa ob krogu s stranskim korakom, gledajoč vedno proti sredini. Ko je prišel okoli, se je pri tem enkrat okoli sebe obrnil. Če se n. pr. napišejo ob krogu številke ure tako, da napišem na vzhodni strani XII, na južni III, na zahodni VI, na severni IX in se učencec postavi na XII,

tedaj gleda prek sredine na VI; če se postavi na III, gleda proti IX itd. To je isto, kakor če se postavi v sredino in se obrača od VI proti IX itd.

Zaostajanje lune ali njena pot od zahoda proti vzhodu se ponazoruje tako, da stopi zopet večji učenec v sredino kroga, manjši pa ob njega k številki VI, gledajoč proti sredini. Med tem ko se večji učenec (zemlja) enkrat zavrti okoli sebe, stopi manjši (luna) s stranskim korakom za eno črto dalje proti svoji desni strani ob krogu. Srednji učenec ugleda svojega tovariša po »enem dnevu« bolj proti vzhodu pomaknjenege. Ako se srednji drugič zavrti, stopi obkrožni zopet za en del dalje na desno. Ko se je srednji 7krat zavrtil, stoji obkrajni ravno na jugu pri številki III. Prehodil je 7 delov od zahoda proti vzhodu ali navidezno je zaostal za 7×52 minut, to je 6 ur. Ko gleda namreč srednji na zahod (VI) za zahajajočim solncem, ima luno na levi pri številki III. To je stališče ob prvem krajeu. Za nadaljnih 7 obratov stoji luna na vzhodu pri XII. (ščep); zaostala je za 12 ur, ker se nahaja na vzhodni strani, ko solnce zahaja in potrebuje 12 ur, da pride sama do zahoda. Ko se je srednji učenec obrnil 21 krat, stoji luna pri številki IX in po 28in obratih je prišel obkrajni učenec enkrat okoli. Oba se zopet gledata na zahodu pri številki VI (mlaj). Minilo je 28 dni ali en lunin mesec. Kolikokrat pride luna okoli zemlje v enem letu? Koliko gibanj ima luna? (Okoli zemlje v 28 dneh; pri tem se zavrti enkrat okoli sebe; potuje z zemljo okoli solnca.)

4. Lunine izpremembe. Če sije solnce daleč v šolsko sobo (pozimi), postavi učence v to svetlobo, okoli njih potegni krog, vzemi globus ali še boljše bolj majhno belo kroglo in se postavi z njo ob krogu tako, da jo obseva solnce in da učenci to vidijo. Če je veliko učencev, jih razdeli v skupine in jih zapored postavi v krog. Postavi se kroglo tako, da vidijo učenci njeno obsvetljeno polovico. Ako kroglo vrtiš kakorkoli, se svetloba na njej ne zmanjša. Pogledajo si naj tudi temno stran, da se prepričajo, da je krogla pri enostranski obsvetljavi vedno do polovice svetla, druga polovica je pa temna. Analogno s prejšnjim pozorovanjem bi bilo najbolje, če bi solnce sijalo od zahodne strani v sobo. Stopi s kroglo tako, da vidijo učenci njeno temno polovico; solnce, krogla, opazovalci so v eni črti. Svetla stran lune je obrnjena proti solncu, zato je ne vidimo in rečemo, da je mlaj. Luna je postala majhna, mlada in bo spet rastla. Pomakni se s kroglo malo proti vzhodni strani. Učenci, ki se obračajo za teboj, opazijo takoj, da je krogla na njih desni strani malo obsvetljena v podobi srpa. Rogova sta obrnjena od solnca. Ko se je krogla pomaknila za četrto kroga od prvotnega stališča, se vidi, da je desna polovica vidne lunine plošče svetla, leva pa temna. To je prvi krajeu. Koliko dni je rabila luna, da je prehodila četrtno svo-

jega pota okoli zemlje? Na kateri strani je luna razsvetljena ob prvem kraju? Podobno katere velike črke ima? Pri nadaljnem pomikanju ob krogu, vidijo zmiraj več svetle krogle, dokler ni vsa svetla polovica k njim obrnjena, ko stoje solnce, opazovalci in luna v ravni črti. To je ščep ali polna luna. Koliko dni je poteklo do ščepa od mlaja? Od prvega kraja? Koliko svoje poti je prehodila luna od mlaja do ščepa? Koliko ur je zaostala za solncem? Ko se dalje premikaš s kroglo ob krogu, se približuje luna ob solncu od leve strani ali od zahoda; zato je tudi sedaj na tej strani obsvetljena, med tem ko na desni strani ugaša. Ko je luna prehodila tri četrtine svoje poti, je leva polovica nje vidne plošče svetla, desna pa temna; to je zadnji krajec. Za koliko ur je luna zaostala do zadnjega kraja? Kedaj vzhaja o tej mēni? Za nadaljnih 7 dni pride luna zopet pred solnce, da je ne vidimo; imamo zopet mlaj.

Na to še lahko pojasniš lunine izpremembe v temni sobi z lučjo, globusom ali s kroglico. Pri tem opozori učence, da ne potuje luna v isti ravnini okoli zemlje kakor zemlja okoli solca, marveč je lunina pot malo poševna. (Drugače bi namreč imeli vsak mesec en solčni in en lunin mrk.) Luč se postavi na zahodno stran globusa primerno s solničnim zahodom v mlaju. Kroglica visi na niti ali žici. Naše bivališče je na globusu zaznamovano z žrebličcem, ki je obrnjen na jug; imamo večer ter gledamo solnce (luč) na zahodu. Ako obesiš kroglico (luno) med solnce in zemljo, tedaj je obrnjena nje temna stran proti zemlji, svetla pa proti solncu; mlaj je. Potem zavrtiš zemljo enkrat in pomakneš luno za $\frac{1}{28}$ kroga od zahoda proti vzhodu. Proti zemlji obrnjeno stran lune zaznamuj kakorkoli. Učenci si naj predstavljajo, da so na istem mestu kakor žrebličček, zato naj posamez čez žrebličček opazujejo luno. Vidi se majhen svetel srp na zahodni strani neba. Ako tako ponavljaš, stoji ti luna po sedemkratnem zemeljskem obratu na jugu (prvi krajec) po štirinajstkratnem na vzhodu, solncu nasproti (ščep) itd.

Potem še razloži potovanje zemlje z luno vred okoli solca. Kdor ima tulerij na razpolago, ta bo vse te prikazni lahko pojasnil; gre pa tudi brez njega; brez nazoril pa ne.

5. Kakšna je luna. Če jo opazujemo s prostim očesom, razločujemo na njej svetle in temne pege (»kovače«). Če se pa zberejo zvečer bližji učenci pri šoli in ima učitelj daljnogled, ki ga na stojalo pritrdi, da se pri opazovanju ne stresa, tedaj bodo videli, da ima luna nižave (temne pege), planote, vrhove (svetle točke). Posebno pa se opazujejo obročaste tvorbe, podobne kakor bi kdo kamenja nametal v gosto blato. To so baje ugasli ognjeniki. Luna je torej na svoji površini podobna naši zemlji: ima ravnine, doline in gorovja. Zvezdoslovci trde, da na luni

ni več vode, ker ni okoli nje nikoli videti oblakov. Tudi ni na njej takega ozračja kakor na naši zemlji; zato so tam sence ostro izražene: ni tudi jutranjega in večernega mraka, ker se solnčna svetloba ne more v ozračju odbijati. Če pa na luni ni vode in ne takega ozračja ko pri nas, potem tam tudi ni takih bitij ko pri nas. Ker se luna na svoji poti okoli zemlje le enkrat zavrti okoli sebe, zato so dnevi na luni dolgi 14 naših dni in noči tudi toliko. Bo pač precej vroče na luni, kjer jo obseva sonce celih 14 dni in pošteno mrzlo tam, kjer 14 dni vlada črna roč!

Mrkovi.

1. **Solnčni mrk.** Če jadrajo po nebu posamezni oblaki, tedaj nam včasih zakrijejo sonce in to takrat, če pride do nas senca, ki pada od oblaka na zemljo. Lahko se opazuje, kako te sence po zemlji beže. Oni ljudje, ki jih taka senca pokrije, ne vidijo solnca, sonce jim je otemnelo, mrknilo = zmračilo se; prav za prav pa je le oblak sonce zakril. To se tudi lahko zgodi, če pride luna pred sonce in pada njena senca na zemljo. Pokaži to z globusom in kroglico na svetlem oknu! Ako globus vrtiliš, vidijo učenci, kako hiti senca kroglice po globusu. Prebivalci, ki pridejo v to senco, ne vidijo solnca; mrknilo jim je. Kako stoje sonce, luna in zemlja ob solnčnem mrku? Za katere lunine mène se to zgodi? Ker pa imamo na leto 12krat mlaj, bi bilo 12 solčnih mrkov. To se pa ne zgodi zaradi tega, ker je lunina pot poševna med zemljo in solncem in le včasih, največ dvakrat na leto, pride v ravno črto z zemljo in s solncem. Ker se pomika luna od zahoda proti vzhodu, zato prične sonce na desni strani zatemnevati. Razloži popolni, obročasti in delni mrk!

2. **Lunin mrk.** Kakor pada senca od oblaka proti zemlji in dela sploh vsaka reč senco na nasprotni strani luči, tako tudi nareja zemlja senco, ki sega daleč po zraku. Če pride luna v to senco, tedaj njena svetloba ugasne: luna mrkne. Pokaži to z globusom in kroglico pri svetlem oknu! Za katere lunine mène se to zgodi? Zakaj ni na leto 12 luninih mrkov? Razloži popolni, delni lunin mrk! kateri mrk je bolj splošen, solnčni ali lunin? Lunin, ker tega vidijo skoro vsi prebivalci na nočni strani zemlje, solnčnega pa le tisti, ki jih pokriva lunina senca, ki pa nikoli ne pokrije polovice zemlje. V 19 letih imamo navadno 29 luninih in 41 solnčnih mrkov. Vzemi »koledar« in ponazoruj to, kar se tam čita o mrkovih za dotično leto ter pripravi učence za opazovanje mrkov, ki se pri nas vidijo!

(Dalje prih.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKA ŠOLSKA MATICA V
LJUBLJANI.

Kakor na vseh poljih človeškega umovanja, tako bo tudi na pedagoškem polju svetovna vojna provzročila velike preobrate. Že sedaj se nam kažejo novi vidiki in novi cilji ter se nam odpirajo nova pota k tem ciljem. Vedno bolj spoznavamo na pravno in nabožno podlago se opirajočo značajnost kot edini, pravi in zanesljivi smoter vsake vzgoje. Od nje je zavisna srečna bodočnost ne samo poedinca ampak tudi družbe, ki vanjo spada posameznik: obitelji, naroda, cerkve, države in nazadnje vsega človeštva. In baš ta vzvišeni, ta idealni smoter doseči ali se mu vsaj približati postaja od dne do dne težavnejše, ker nam svetovna vojna s svojim krutim nastopanjem dela na vse strani zapreke in težave.

Sveta dolžnost vsakega očeta in vsake matere, ki ljubita svoje otročiče, vsakega iskrenega rodoljuba, ki je vdan svojemu narodu, vsakega prepričanega kristjana, ki resnično ravna po naukih svoje vere, vsakega požrtvovalnega državljana, ki pričakuje samo v mogočni Avstriji srečno bodočnost svojega naroda, in nazadnje vsakega ljudomilega človeka sploh, ki zaupa na zmago višjih človeških idealov je, da z vsemi močmi podpira vsako resno stremljenje za najvišjimi smotri resnično vzorne vzgoje najširših slojev ljudstva.

Slovenska Šolska Matica si je zastavila nalogo z vsemi močmi gojiti teoretično in praktično pedagogiko, ki nam kaže pot, po kateri se približujemo, kolikor je to sploh mogoče, najvišjim smotrom človeške

vzgoje. Baš v sedanji dobi se ji stavijo najtežavnejše naloge, baš sedaj je treba zbrati vse moči, ki vedejo do tega visokega cilja. In baš sedaj se ji ta naloga najbolj obtežuje. Pred vsem bi rabila sedaj največ gmotnih sredstev; nasprotno pa se ji krči iz obče znanih vzrokov število članov in torej tudi njeni dohodki. Ali je to res neobhodno potrebno? Slabi časi? Gotovo. Nihče ne dvomi, časi so težavni, zelo težavni. Toda: 4 krone na leto! Ne veliko več ko en vinar na dan! Ali je res nemogoče ta mali dar položiti lastni izobrazbi, občni kulturi, domovini na oltar?

Naša prošnja velja v prvi vrsti učiteljstvu, učiteljem in učiteljicam, naj zastavijo vse moči, naj agitirajo in ne mirujejo, dokler ne bo vsaka šola, vsak znan učitelj ali znana učiteljica storila svoje dolžnosti nasproti Slovenski Šolski Matici. To bodi častna naloga vsakega učitelja in vsake učiteljice — na gospodičine se najbolj zanašamo, te to znajo! Drugič pa prosimo tudi denarne zavode, da nam pridejo na pomoč. Razen edine Mariborske posojilnice, ki nam je vsako leto blagodušno žrtvovala svoj dar, nismo dobili še od nobenega denarnega zavoda ni vinarja, k večjemu, da je kateri letnino plačal. Ali se gospodom, ki sede pri blagajni, res zdi matičino delo tako malo vredno, da rajši podpirajo vsakojaka zabavna podjetja, ko naše tako jasno in vzvišeno kulturno in nesebično delo? —

Nazadnje velja naša prošnja vsakemu rodoljubu, ki ima še kaj srca za narodni napredek in za — narodni obstanek.

Bog daj, da bi naš klic ne bil glas vpijočega v puščavi!

Prispevki naj se blagovolijo pošiljati pod naslovom: Blagajnik Slovenske Šolske Matice, gospod Jakob, Dimnik, šolski vodja v Ljubljani.

H. Schreiner, t. č. predsednik.

B. OCENE.

Maria Gregorič, *Istruzione pratica di lingua e grammatica slovena*. Trst 1916, založil I. Štoka. Cena 3 K; 162 strani, vel. 8°.

Tovarišica Marica Gregorič, učiteljica v Škednju pri Trstu, ki nam je znana po svoji zbirki mladinskih iger, je sestavila za Italijane pričujoči »Praktični pouk slovenskega jezika in slovenske slovnice«, in sicer, kakor stoji na naslovnem listu, »po metodi, prikladni za samouke in za morebitni pouk v srednjih šolah«.

Knjiga ima svojo skoraj romantično zgodovino. Rokopis je bil leta 1913 dovršen, prevzel ga je založnik Paternolli v Gorici. Zaradi občne tiskarske stavke pa se z natisom ni moglo pričeti. Kar izbruhne vojna, osobje je šlo pod orožje, tiskarna ni delovala. Naposled nam napove vojno še Lah, ki je pričel Gorico reševati z granatami. Hiša tvrdke Paternolli, ki stoji na Glavnem trgu (na »Travniku«) tik pod gradom (kastelom), je postavljena naravnost v smeri strelav težkih laških topov, ki so bili namerjeni na grad. Večkrat zadeta, se je hiša sesula in je pokopala tiskarniško in knjigarsko zalogo tvrdke Paternolli. Pisateljici pa se je posrečilo, kakor nam je povedala v pogovoru na koncu knjige, iz razvalin rešiti svoj rokopis, sicer razdrapan, a porabljen. — Knjigo je prevzel drug založnik in — evo! — izšla je še med vojno.

Knjiga je načelno važna, ker dokazuje rastočo pomembnost našega jezika. Kateri veliki narod bi se pač

hotel učiti slovenščine? Imamo slovensko slovnico za Nemce in Čeha, pisano v nemškem, oziroma v češkem jeziku in — precej pri kraju smo. Drugim narodom se doslej še ni zdelo vredno se učiti nelahkega jezika poldrugomilijonskega naroda. In Italijani? Ti so prebivali vendar v najožjem stiku, vsestransko pomešani z nami. A da bi se učili našega jezika? Res tega ni bilo kdove kaj treba, ker so se naopak Slovenci učili in naučili — laščine. Vendar, kar je dovtetnih Italijanov, ti so vedno uvidevali, da je to razmerje v njih kvar, ker so jih Slovenci s svojim jezikovnim znanjem nadkriževali povsod, kjer je treba obsežnejšega znanja, in so bili pri vsakem skupnem tekmovanju na boljšem.

Taki preudarki so bili pač vzrok, da je že leta 1902. v Milanu pri tvrdki Höpli izšla slovenska slovnica za Italijane. Ta prav dobro pisana knjiga pa zaradi svoje strokovnjaške temeljitosti pač ni dosegla namena. Ostala je neopažena; niti italijanskim jezikoslovcem y našem Primorju ni bila znana.

Kako resno in objektivno ter pravilno pa so pametni Italijani v našem laškem obzemlju uvaževali resnični jezikoslovni položaj, se spozna iz sledečega dejstva: Ko so leta 1911 ustanavljali v Gorici italijansko realno gimnazijo, se je bilo treba odločiti, kateri moderni jezik se naj v tej gimnaziji poleg nemščine uvede kot obvezni predmet. Drugod je na realnih gimnazijah uvedena francoščina, v Gorici pa je po nasvetu najuglednejšega italijanskega profesorja dotedanje skupne goriške gimnazije bila nasvetovana slovenščina namesto francoščine kot obligatni predmet. Ker je učna uprava prepustila odločitev intresovanim krogom, sem jaz kot tedanji skupni ravnatelj go-

riške gimnazije dal sklicati starše in sploh zastopnike prebivalstva, da bi se o stvari posvetovali. Volja se je res nagibala na stran slovenščine proti francoščini. Po preteku enega leta sem zapustil Gorico in sem pozneje videl, da so se zadeve lotili javni in politični krogi; razpravljalo se je o njej na dolgo in široko po listih. S tem je bila, to si lahko mislimo, ideja onega profesorja pokopana.

Pri tej priliki se je tudi resno vpraševalo, ali bi se dobila primerena knjiga za pouk slovenščine na podlagi laščine. Knjige ni bilo; a baš tedaj je naša Marica Gregorič vprašala pri meni, kako in kaj bi bilo s tako knjigo. Razume se, da sem nje-no misel pozdravil.

Danes je knjiga dotiskana; italijanski listi so jo toplo sprejeli, in sicer z načelnega stališča, da se Italijani morajo seznaniti s Slovenci, s katerimi živijo v tako ozkem stiku. To pomeni napredek v sporazumevanju narodov. S tega splošnega stališča tudi mi knjigi prisojamo posebno ceno. — Da bi jo obsežno in podrobno ocenjevali, to se nam ne zdi potrebno. O njej bodo morali soditi Italijani, ki se je poslužujejo pri uku in pouku. — Jaz postavim sem le nekaj splošnih opazk.

Knjigi se pač vidi da je bila dovršena, osobito dotiskana med vojno. Tiskovnih pogreškov je mnogo; motili bodo le samouka. — Tisk ni pregleden. Ta nedostatek kazi sicer obično vse v italijanščini natisnjene knjige. Posebno motijo neke ozko stisnjene petitčrke, ki so porabljene med navadnimi, vselej kadar se je hotelo štediti s prostorom. Pri prihodnji izdaji bo dobro, če kak izvedenec v tipografskih stvareh nadzira natis.

Zasnova knjige ima zdravo podlago; s praktičnim združenjem slov-

nice in uporabljenega štiva se učenec dobro uvaja v znanje jezika. Posebno hvalimo bogato izbiro berilnih vežb, ki omogočujejo spoznavo pravil, popolnijo besedni zaklad in prikazujejo posebnosti slovenskega sloga. Posamezni zgledi za slovenska pravila pa na mnogih mestih že od 1. strani dalje niso srečno izbrani. Na koncu so pridejani nekateri navadni pogovori in nekaj pristnih setavkov v slovenskem jeziku. Obestranski slovarček zaključuje knjigo.

V podrobnostih je kajpada mnogo nedostatkov. Ni strani, kateri ne bi imeli kaj pripomniti s formalnega ali vsebinskega stališča. Tega drobiža pa ne bomo tu naštevali; na razpolago smo pisateljici za drugo izdajo. Tedaj bo čas, da se knjiga dodobra prelista v vsakem kotičku.

Posebno nedostaten je dodani slovar. Ta bi moral obsegati vse besede, ki se nahajajo v vajah. Po kakem načelu so vanj sprejete besede, mi ni jasno. Na cedilu pa nas puščajo pri mnogih berilih. Pri pouku se ta pomanjkljivost res ne bo občutila, samouk pa bi bil mnogokrat v zadregi.

Knjigi želimo mnogega in hitrega uspeha; pisateljica pa naj ne opeša s trudom, da bo kolikor mogoče, še izpopolnjevala svojo zaslužno knjigo.

Maribor, 15. novembra 1916.

Dr. Jos. Tomišek.

Naše ujede. I. del: Sove. Z 10 podobami in 8 prilogami. Spisal dr. Janko Ponebšek. Ponatis iz »Carniole« 1905—1906. Cena K 3.50. V Ljubljani, 1917.

Muzejsko društvo za Kranjsko je izdalo in založilo v ponatisu iz »Carniole« spis dr. Janka Ponebška

o sovah, ki zadovolji znanstvenike, a tudi učitelje in lovce, sploh vse, ki ljubijo prirodo in njene krilate prebivalce.

Najprej navaja pisatelj slovensko, hrvaško in nemško slovstvo o ptičeslovju ter našteva tudi najvažnejše strokovne časopise. Nato sledi splošni prirodopis ptic, ki poljudno uvaja v to stroko tudi one bralce, ki se še niso mogli poučiti o tem poglavju v kakšni slovenski učni knjigi. V naših krajih živi stalno ali mimogrede 13 vrst sov. Pisatelj opisuje posamezne vrste zelo natančno ter se opira pri vsaki trditvi, kakor je to znanstvenikom navada, na strokovno slovstvo. Iz naslova »Naše ujede« mogoče sklepaš, da teče razprava le o domačih sovah in krajih, toda govoreč o zemljepisni razširjenosti te povaja pisatelj preko vse Evrope tja v Azijo in celo Ameriko. Slednjič se ustavlja seveda na domači grudi ter zbira z največjo skrbjo raztresene kamene in kamenčke, gradeč iz njih kolikor mogoče živo sliko teh ponočnih ptic. Prav tu spoznaš najlaže, da nam leži to polje iz prirodoslovja še neobdelano ter da g. dr. Ponebšek res še orje ledino. Na 8 prilogah upodablja slednjič po brezhibnih svetlorisih točne slike sovjih nog.

Kakor moraš priznavati veliko načitanost, ki z njo obvladuje naš ptičeslovec domače in tuje strokovno slovstvo, tako in še mnogo bolj je treba hvaliti, da tuje slovstvo ne obvladuje njega, kakor se to dogaja našim znanstvenikom. Besede tečejo s peresa brez posebnih okrasov, toda neprisliljeno in gladko, božajo ušesa, a jih ne pretresajo in žalijo. Razprava dokazuje, da zadošča mehka narodna govorica tudi drugim znanstvenim zahtevam, da lahko pogrešamo ono posebno znanstveno, a tuje izraževanje, ki ga vsi-

lujejo nekateri možje. Včasih se res zdi, da je oreh po vsebini in obliki preroban in pretrd ter da ne moreš izhajati brez tuje prevlake, toda doslednost premaga vse težave. Le pogledjmo!

Na strani 25 čitaš: »Zoologični sistem ali sestav je razvrstitev posameznih organizmov po stalnih znakih v kategorije nižjega in višjega reda. Praktični pomen sistema je preglednost celokupnega življenjskega sveta ter lahka določitev posameznih organizmov in njih uvrstitev v celokupnost; njegova teoretično-znanstvena vrednost pa leži v postavljanju omenjenih kategorij, njih utemeljevanju ter v razumevanju pomena in vsebine posameznih kategorij.«

Lahko pa pišeš tudi takole: »Zoološki sistem ali sestav razvršča posamezne organizme po stalnih znakih v skupine nižjega in višjega reda. Sestav ima ta praktični pomen, da lahko z njim pregledaš in določuješ posamezne organizme ter jih uvrščaš v celokupnost; sestav je pa tudi teoretično-znanstvene vrednosti, ker postavlja zgoraj omenjene skupine, jih utemeljuje ter razlaga po namenu in po vsebini.«

Cenjeni bralci naj presojajo sami, kaj je bolje, kaj je pravo. Pripomniti pa je treba, da je to edini odstavek, ki mogoče ozlovolji jezikoslovca.

Pisatelju želim občudovalcev ne le med znanstveniki, temveč prav posebno med lovci. Lov naj se ne meri več samo po plenu in po izstreljenih nabojih. Lovci naj marveč vsebolj gledajo in prisluškujejo, kako diha in utripa priroda; kar so slišali in videli, o tem pa naj poročajo strokovnjakom.

Dr. Leopold Poljanec.

C. KNJIŽEVNE NOVOSTI.

Dvoddelno P. Končnikovo berilo za enodo trirazrednice je izšlo v c. kr. zal. šol. knjig. I. del, namenjen 2.—4. šol. letu, je dotiskan. O knjigi, ki so jo priredili na podlagi prejšnjih, še mnogokje zdaj uvedenih Končnikovih beril. P. Končnik, P. Flerè, M. Lichtenwallner in A. Požegar, še izpregovorimo obširneje. Že zdaj pa lahko pristavimo, da nam jamčijo znana imena prirediteljev za dobro in vestno sestavo res porabnega ljudskošolskega berila.

Knjige S. Š. M. za l. 1916. S. Š. M. je izdala za l. 1916. dve knjigi: Pedagoški letopis XV. zvezek in od pedagoških učnih knjig konec Viktor Bežkovega »Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom«, B. Občno vzgojeslovje, II. snopič. — O drugi knjigi je »Popotnik« govoril že v lanskem letniku, o prvi pa prinesemo prihodnjič obširneje poročilo in pregled.

Dr. J. Richter: »Bildende Kunst und Vergeistigung der Erziehungsrbeit« je naslov knjigi iz zbirke pedagoških spisov

lista »Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule«: izšla je kot brezplačna priloga za lanske listove naročnike v praški šolsko-znanstveni zal. A. Haase. Na knjigo se v tekočem letniku še povrnemo.

V isti založbi je izšla:

F. Hausmann »Südsteierische Heimat«, ki jo je prejelo naše uredništvo na ogled in ki jo priporočamo interesentom.

»Bücher und Bilder« iste založbe je brezplačen vodnik po založništvu in bo dobro služil dotičniku, ki si hoče nabaviti del za študij o novi šoli.

»Avstrijska slava v prvih dneh vojne« je naslov mladini namenjene knjižice, ki jo je napisal tovariš Pavel Flerè in jo z risbami okrasil Maksim Gaspari. O čem knjižica govori, pripoveduje naslov sam, snov pa je obdelana, primerno otroškemu duhu, živahno in lahko. — Založila je knjižico c. kr. založba šolskih knjig na Dunaju, kjer se prodaja po 1 K 15 vin. Knjižico bi si želeli vezano, ker je namenjena največ šolarskim knjižnicam, katerim jo tople priporočamo.

RAZGLEd.

A. KULTURA.

Dva grobova.

Dva dni povrsti je segla v Ljubljani smirtna kosa med prve vrste slovenskih pedagogov: dne 2. grudna 1916. je umrl dvorni svetnik in deželni šolski nadzornik v p. Franc Levec, drugi dan za tem pa je zaspal v Gospodu dvorni svetnik in deželni šolski nadzornik v p. Franc Hubad. Dolžnost glasil slovenskega učiteljstva, s katerega večino sta stala pokojnika v neposrednem stiku, je, da se ju še posebej spomnja vsaj s skromnimi vrsticami.

Franc Hubad, ki je bil rojen leta 1849. na Skaručini pri Ljubljani, je služboval po dovršenih modroslovnih študijah na

gimnaziji v Ptuju — kjer se je tudi udeleževal takratnega narodnega gibanja — in v Gradcu. Od tu je odšel do svojega nastopa kot učiteljiščni ravnatelj v Ljubljani l. 1895. za referenta v naučno ministrstvo. Leta 1901. je postal deželni šolski nadzornik za slovenske šole na Kranjskem. Ko pa se je leta 1903. deželno šolsko nadzorništvo delilo v nadzorništvo za srednje in za ljudske šole, si je obdržal Hubad prvo, drugo pa je prevzel njegov prijatelj in naslednik na mestu učiteljiščnega ravnatelja ljubljanskega, Fran Levec.

Šoli in mladini je posvetil Hubad vse svoje delo. Izdal je več narodnih pravljic in drugih mladinskih knjižic, ki so vedno priljubljeno mladinsko čtivo; leta 1902. je

izdal v c. kr. založbi šolskih knjig skupno z ravnateljem Schreinerjem »Čitanko za obče ljudske šole«, ki je zbudila takrat v Slovincih upravičeno senzacijo. Skrb za šolo in šolsko delovanje ga je privedla l. 1903. tudi v naš list ter je razpravljal v njem o Herbart-Zillerjevih formalnih stopnjah. Vendar pa Hubadovo delovanje ni bilo toliko javnega značaja, kar tudi ni odgovarjalo njegovemu resnemu tihemu bistvu. Prav dobro ga označuje njegova prenovitev Anton Janežičevega slov.-nemškega slovarja — obširnega dela, polnega truda in natančnosti. V boju za slovensko šolstvo je bil pokojnik neupogljiv in tak nam ostane v častnem spominu. —

Fran Levčec je slovenskemu učiteljstvu kakor tudi slovenski javnosti preznana osebnost in razpravljati v obširnem njegovem delovanju bodo poklicani predvsem drugi slovstveni krogi.

Rojen leta 1846. na Ježici pri Ljubljani, je dovršil leta 1871. na Dunaju modroslovene študije ter postal profesor na realki v Gorici, zatem v Ljubljani. Tukaj je bil od leta 1886. do 1901. tudi okrajni šolski nadzornik, dve leti ravnatelj na učiteljskišči, potem pa deset let deželni šolski nadzornik za ljudsko šolstvo na Kranjskem.

Tako je osredotočil dolgo vrsto let svoje delovanje skoro izključno na ljudsko šolo; in kaj je imela od njega ta, ve najbolje učiteljstvo, ki je službovalo pod njim, in ki mu je bil vedno odkrit prijatelj in zaščitnik. Da se je slovensko šolstvo v Ljubljani in pozneje na vsem Kranjskem tako povzdignilo, je Levčevih ena največjih zaslug pri njegovem vsestranskem narodnem delovanju. Kako udano pa mu je tudi bilo slovensko ljudskošolsko učiteljstvo, so kazale pristržne čestitke iz teh krogov ob njegovi 70letnici, ki jo je obhajal že težko bolan.

Lep, nevenljiv spomin nam ostane nanj in lahka bodi obema prijateljema, ki sta se skoraj obenem poslovila od tega sveta, rodna gruda, kateri je veljala njuna ljubezen in delo vsega njunega življenja!

O odborovi seji Slovenske Šolske Matice, ki je bila dne 9. decembra 1916 od 2. do 4. ure popoldne v poslopju »Učiteljske tiskarne« v Ljubljani in katere so se udeležili poleg predsednika Schreinerja odborniki Bežek, Dimnik in Gabršček nam je došlo nastopno poročilo:

Po pozdravu udeležencev se je gosp. predsednik spomnil najprej smrti Njegovega Veličanstva Franca Jožefa I. ter posebno poudaril nevenljive zasluge, ki jih je pridobil blagopokojnik kot zaščitnik in pospešitelj vseh kulturnih stremeljenj, zlasti tudi šolstva vseh Njegovemu žezlu podložnih narodov. Zategadelj smatra on za sveto dolžnost »Slovenske Šolske Matice« kot zastopnice vseh teženj, ki so v zvezi s šolskim napredkom slovenskega naroda, da ohrani nesmrtnim Njegovim mnomi večno hvaležni spomin.

A Matici se je spominjati tudi še premijenja dveh drugih mož, obeh šolnikov-prvakov, ki sta v kratki časovni razdalji ter skoro istodobno sledila svojemu Najvišjemu gospodu v smrti: dvornih svetnikov in deželnih šolskih nadzornikov Franca Levca in Franca Hubada. Dočim letemu priteče že kot ustanovniku in večletnemu podpredsedniku in odborniku Šolske Matice častno mesto v nje zgodovini in mu bo treba postaviti dičen spomenik v prihodnjem Letopisu, je oni, bodisi kot slovenski pisatelj, bodisi kot šolnik, pod kojega vodstvom se je kranjsko ljudsko šolstvo tako visoko povzpelo, gotovo vreden iste časti. Slava njiju spominu!

Ker so se društvene publikacije za leto 1915. spričo izrednih razmer toliko zakasnile, da se razpošiljajo šele sedaj (Letopis za leto 1915 in pa 3., t. j. zadnji snopič Bežkovega Občnega vzgojeslovja) in ker so iste neugodne razmere znatno zmanjšale število društvenikov ter s tem tudi društvene dohodke, je pač odpustljivo, da se skrči tudi množina publikacij v tem smislu, da izidejo prihodnje leto knjige kot knjižni dar hkrati za leto 1916. in 1917. za običajno društvenino štirih kron ter v obsegu običajnih letnih pu-

blikacij (kakih 14 pol). Po možnosti izidejo tri knjige: 1. Letopis za leto 1916. in 1917. z aktualnimi pedagogike in didaktike se dostajajočimi članki, 2. Bežkovo Občno ukoslovje (kot nadaljevanje njegovega Občnega vzgojeslovja) in 3. zadnji snopič pokojnega Julija Glavackega Flore slovenskih dežel. — Ker si je Matični odbor svoj čas začrtal velebširen knjižni program, ga je treba od časa do časa zopet pregledati ter z ozirom na že izvršeno delo in vsakokratne najnujnejše potrebe določiti, katerih še nerešenih knjižnih zadač se je najprej lotiti na korist učiteljstva in učiteljskega naraščaja, ki po pravici pričakuje od Šolske Matice, naj mu nudi potrebnih sredstev za strokovno izobrazbo v domačem jeziku. V informacijo pedagoških pisateljev, ki naj bi se kar najčvrsteje oklenili Šolske Matice, gotovo ne bo odveč nastopna direktiva, ki si jo je začrtal odbor v zadnji seji za bližnjo bodočnost.

Najprej je bilo priskrbeti našemu učiteljstvu priročne učbenike za posebno metodiko posameznih ljudskošolskih predmetov, za katere nam jih doslej še nedostaja, v prvi vrsti za najtežji, a tudi najhvaležnejši ljudskošolski pouk, namreč v prvem šolskem letu, v tako imenovanem elementarnem razredu, kateremu izza Pestalozzija najimenujetejši metodiki najprosvetnejših narodov po pravici posvečajo najskrbnejšo pažnjo; a mi ne premoremo niti ene ročne knjige za elementarski pouk. Silno nam je potrebno dobrih, jedrnatih navodil za jezikovni, zgodovinski, priropisni, telovadni, risarski ter za pouk v ročnih delih. — Pozneje bi bilo tudi misliti na slične učbenike na meščanskih šolah.

Po vzoru zgodovinske učne snovi Apihove-Bežkove bi bilo treba prirediti slične zbornike tudi za druge realije. Ker pa se nam njih nadaljevanja ni še tako brzo nadajati, naj bi se za sedaj zadovoljili z učbeniki za realije, ki se smejo rabiti na večrazrednih ljudskih šolah in naj bi od-

pomagale vsaj nekoliko siromaščini realnih oddelkov naših čitank.

Veliko zaslugo pa bi si brez dvoma stekla Matica ne le za učiteljstvo, nego tudi za vse razumništvo, ako bi se ji posrečilo spraviti na svetlo slovarček manj znanih, a v občevanju olikancev vseh slojev neizogibno potrebnih izrazov in rekel. Izdelan bi bil seveda na podlagi Pleteršnikovega slovarja ter naj bi bil zajedno stvarni in etimološki tolmač ter pravopisni voditelj, a po zgledu Weydejevega slovarja (Wörterbuch für die deutsche Rechtschreibung v Tempskega založbi) naj bi obsegal poleg kratkega, a točnega pregleda pravopisnih pravil kar največjo množico besed (Weyde jih nudi 35.000 na 271 straneh, izmed kojih pravopisna pravila ne zavzemajo niti 22 strani).

Nič napačna ni zamisel, ki se je sprožila ob koncu seje: naj bi se Letopis razširil v nekako pedagoško smotro (revijo). Toda ker je v ta namen treba dogovora z neko učiteljsko organizacijo, a izvršenemu dogovoru treba pritrditve po občnem zboru, ki bi se v ta namen zvršil o veliki noči 1917 ter nadomestil izostali občni zbor leta 1915., ne kaže za sedaj o tem načrtu govoriti.

Ko je potem blagajnik presenetil odbor z zagotovitvijo, da gmotno stanje društveno ni baš neugodno ter pohvalil nekega okrajnega šolskega nadzornika, v kojega okraju so vse šolske knjižnice naročnice Šolske Matice, je predsednik, želeč udeležencem veselo božične praznike, zaključil vrlo uspešno odborovo sejo.

B. ŠOLSTVO.

Naše obrtno - nadaljevalno šolstvo in njega reforma.

I. Obrtno-nadaljevalne šole imajo namen, da pospešujejo izobrazbo obrtnih, tovarniških in trgovskih vajencev. Po našem obrtnem redu morajo vajenci obiskovati obstoječe splošne obrtno-nadaljevalne šole (oziroma pripravljalne tečaje) kakor tudi

strokovne nadaljevalne šole, dokler ne dosežejo popolnoma učnega smotra. Ako šolski prostori in druge okoliščine dopuščajo, smejo tudi pomočniki in samostojni obrtniki obiskovati te šole. Na zahtevo pomočnika, ki še ni izpolnil 18. leto, mu mora obrtnik dovoliti potreben čas za obisk obrtno-nadaljevalne šole.

Šolski pouk na teh šolah traja v obče 2 do 4 leta in sicer skozi 7 do 8 mesecev na leto in s 6- do 10tedenskimi urami. Obrtne šole naj spopolnujejo v svojih enoletnih pripravljalnih tečajih znanje manj izobraženih vajencev v učnem jeziku, v pisanju, računanju in risanju, v svojih dveh do treh razredih pa poučava obrtne vajence teoretično in kolikor mogoče tudi praktično v obrtnem spisju, obrtnem računstvu, obrtnem knjigovodstvu, nadalje v zakonoznanstvu in strokovnih vedah.

Obrtno-nadaljevalne šole so ali splošne ali strokovno obrtne-nadaljeval. šole. V prvih so vajenci vseh v šolskem okolišu zastopanih obrtov združeni, kar je razlog, da je pouk v takih šolah bolj teoretičen in le deloma prirojen praktičnim potrebam posameznih obrtov, kvečjemu, da obstoja nekak večji razložek v pouku med trgovskimi vajenci, ki ne rabijo v toliki meri risanja, in pa med rokodelskimi vajenci. V krajih, kjer ni dovolj vajencev ene in iste stroke, se more pač edinole splošna obrtna-nadaljevalna šola ustanavljati, kajti tudi ta v izdatni meri skrbi za vajenčevo obrtno izobrazbo.

V krajih, kjer je ena obrtna stroka, oziroma so sorodne obrtne stroke v večjem številu zastopane in je število vajencev v dopižnih obrtih nad 20 do 30, tam naj se pa raje ustanavlja strokovna obrtna-nadaljevalna šola. Na Kranjskem obstojajo strokovne nadaljevalne šole le v Ljubljani in sicer ena za trgovske obrti, ena za stavbne obrti, ena za mehnično-tehnične obrti in ena za umetne in oblačilne obrti. Na Primorskem sta dve strokovni obrtni nadaljevalni šoli s slovenskim učnim jezikom in sicer v Gabrovici za zidarje in v Nabrežini za kamenarje.

V Št. Vidu nad Ljubljano je z ondotno splošno obrtno nadaljevalno šolo združen poseben strokovni razred za mizarske pomočnike, v Zagorju ob Savi pa se za steklarje vrši poseben triurni pouk na teden.

Ko po vojni nastanejo zopet redne razmere, ne bo treba le skrbeti, da že obstoječe obrtne-nadaljevalne šole prično zopet z rednim šolskim poukom, temveč da se tudi še ustanove nove obrtne nadaljevalne šole.

Na Kranjskem bi bilo v prvi vrsti treba, da se v Ljubljani ustanove še obrtne nadaljevalne šole za gostilničarske, za pekarske in slaščičarske ter za mesarske vajence. Jesenice na Gorenjskem se izvanredno hitro razvijajo, ker leže na narodnogospodarsko jako važnem križišču, oziroma razpotju prometnih črt Beljak (Celovec)-Karlovac in Beljak (Celovec)-Trst in imajo razvito železno industrijo. Poleg Ljubljane je to edini kraj na Kranjskem, ki ima mnogo pogojev za razvoj v večje mesto. Kljub temu pogrešajo Jesenice obrtne nadaljevalne šole, akoravno bi v tem kraju ne morala biti le obrtna nadaljevalna šola, temveč tudi kaka državna obrtna šola mehnične tehnične stroke, oziroma vsaj podjetnica ljubljanske državne obrtne šole.

Tudi v drugem oziru trpi naše nadaljevalno šolstvo. Obrtne nadaljevalne šole se imajo namreč boriti z velikimi finančnimi težkočami, ker žive takorekoč le od prostovoljnih podpor, a ni nobenega zakona, ki bi določil, kdaj in kje se naj ustanavljajo te šole, kako naj bodo urejene in na kakšen način naj se krijejo stroški za njihovo vzdrževanje.

II. Na Dolenjem - Avstrijskem in Salzburgskem imajo posebne zakone o obrtnih nadaljevalnih šolah in bi bil posebno tozadevni solnograški zakon za naše razmere pripraven. Naj navedem par važnih določb solnograškega zakona o obrtnih nadaljevalnih šolah.

Po tem zakonu se mora ustanoviti splošna obrtna nadaljevalna šola, kadar se nahaja v kakem kraju, oziroma v bližnjih krajih v okolišu 3 km tekom 3 let najmanj

20 vajencev, ki imajo priliko obiskovati druge obrtne nadaljevalne šole. Posebne strokovne obrtne nadaljevalne šole ali pa vsaj strokovni oddelki na splošnih nadaljevalnih šolah naj se ustanovljajo, kadar so na razpolago za strokovni pouk potrebni prostori, učila in učne moči, a na vsak način se mora to zgoditi, kadar je 30 vajencev istega obrta, oziroma sorodnih obrtov. Za slučaj, da bi se take strokovne nadaljevalne šole ali strokovni oddelki ne mogli ustanoviti, naj se po možnosti vpelje strokovni pouk v skupinah.

Ne gre pa le za vprašanje, kedaj in kje naj se ustanavlja obrtna nadaljevalna šola, temveč tudi za kritje vzdrževalnih stroškov. Na Solnograškem tvori okoliš obrtne nadaljevalne šole poseben šolski okraj in razpolaga vsak tak, eno ali pa tudi več sosednjih bližnjih občin obsegajoči okraj s posebnim zakladom za obrtne nadaljevalne šole. Iz tega zaklada se krije večina stroškov za vzdrževanje v šolskem okolišu se nahajajoče, oziroma se nahajajočih nadaljevalnih šol. Občina, kjer se nahaja obrtna nadaljevalna šola, je dolžna skrbeti za nastanitev, za kurjavo in razsvetljavo obrtnih nadaljevalnih šol. V prvi vrsti se imajo javna šolska poslopja in učila ter šolska oprava dotičnih javnih šol uporabljati. Ako obsega okoliš nadaljevalne šole več občin, takrat morajo sosedne občine povrniti primeren del za nastanitev, za kurjavo in razsvetljavo naraslih stroškov občini šolskega kraja. Šolski zaklad pa se sme pod gotovimi pogoji tudi uporabljati za ustanovitev, vzdrževanje in podpiranje vajenskih domov, vajenskih zavetišč itd., nadalje za strokovno spopolnitev učiteljev na obrtnih nadaljevalnih šolah.

Po salcburškem zakonu se stekajo v šolski zaklad: 1. doneski za učila; 2. prispevki države in pa morebitne prostovoljne podpore obrtnih zadrug itd. Ker ti zneski seveda ne zadostujejo za pokritje vzdrževalnih stroškov, se ostali del teh stroškov tako porazdeli, da trpi dežela 50%, občine šolskega okraja 10% in 40% celota onih obrtnikov v solnograški vojvodini, ki mora-

jo prispevati k trgovski in obrtni zbornici. Teh 40% plača pravzaprav trgovska in obrtniška zbornica, a jih pobira potom doklad k pridobnini.

Na Kranjskem ni nobenega zakonitega ključa za porazdelitev vzdrževalnih stroškov in so pred vojno znašali ti stroški na leto približno 73.000 kron. Porazdelil se je ta znesek naslednje:

24.500 K je plačala država kot redno in

7500 K kot izredno podporo;

1200 K so znašali šolski dohodki;

11.000 K je plačal deželni odbor;

4200 K trgovska in obrtniška zbornica;

14.000 K so dale občine;

4000 K zadruga in razni drugi faktorji;

7000 K je bilo nepokritih.

Razvidno je tedaj, da so znašali državni prispevki in šolski dohodki okoli 33.000 kron in da je od ostalih 40.000 kron trpela dežela približno 28%, trgovska in obrtniška zbornica 10%, občine 35%, razni faktorji 10% in je bil znesek 17% še nepokrit. Za slučaj, da bi se na Kranjskem stroški za vzdrževanje porazdelili po istem ključu kakor na Salcburškem in bi se državna podpora izplačala v istem merilu kakor sedaj, nadalje če bi se z ozirom na ustanovitev novih obrtnih nadaljevalnih šol, z ozirom na povišanje plače itd. celokupni stroški zvišali na 100.000 kron, potem bi se ti stroški porazdelili naslednje:

45.000 K država;

1000 K šolski dohodki;

27.000 K dežela;

5400 K občine;

21.600 K trgovska in obrtniška zbornica.

Popolnoma nova je uvedba posebnega deželnega šolskega sveta za obrtno nadaljevalne šole na Salcburškem. Ta šolski svet sodeluje pri izvršitvi določb o obrtnih nadaljevalnih šolah in je obenem strokoven svet deželne vlade v vseh zadevah, ki se tičejo obrtnih nadaljevalnih šol. Člani tega sveta so: 1. po en zastopnik pristojnih ministrstev; 2. dva zastopnika deželne vlade; 3. dva zastopnika

deželnega odbora; 4. en zastopnik nadško-fiškega ordinarijata; 5. nadzornik obrtnih nadaljevalnih šol; 6. predsednik trgovske in obrtniške zbornice, oziroma njegov zastopnik; 7. zastopnik mesta Salzburg; 8. dva od deželne vlade, dogovorno z deželnim odborom imenovana voditelja obrtnih nadaljevalnih šol mesta Salzburg; 9. dva zastopnika učiteljev in voditeljev obrtnih nadaljevalnih šol v ostalem delu kronovine, ki se izvolita iz srede; 10. ravnatelj obrtnega pospeševalnega urada in končno 11. zastopniki obrtnega in trgovskega stanu, ki jih volijo obrtne zadruga, oziroma zveze obrtnih zadrug in pa solnograški odsek zveze industrijalcev.

Ker so na Kranjskem deloma druge razmere, bi se moral seveda tak svet obrtnih nadaljevalnih šol primerno drugače sestaviti.

Omenim naj še, da so na Solnograškem izvzeti od tega zakona one obrtne nadaljevalne šole, ki so priključene državnim obrtnim, oziroma strokovnim šolam. To je povsem naravno, ker so te šole neposredno podrejene c. kr. ministrstvu za javna dela. Pri nas na Kranjskem je kočevska obrtna nadaljevalna šola organsko zvezana z državno strokovno šolo za mizarstvo v Kočevju, dočim so razne obrtne nadaljevalne šole v Ljubljani neodvisne od ljubljanske državne obrtne šole. Seveda je želeti, da se iz strokovnih kakor tudi finančnih razlogov slično kakor v Kočevju tudi v gotovo važnejši Ljubljani priključijo obrtne nadaljevalne šole državnim obrtnim šolam.

Steska v »Slov. Narodu«.

C. TO IN ONO.

Enotna šola je bolj problem šol po deželi kakor mestnih šol. Kajti boljši in nadarjeni učenci v mestih imajo možnost, da razvijajo svoje zmožnosti na srednjih in višjih šolah. Otroku na deželi je ta pot zaprta, razen da se mu odpre z velikimi gmotnimi žrtvami. Za nje torej odpadejo dobrote enotne šole. Kot najboljši sede v razredu ter morajo deliti čas, delo in smoter z najslab-

šimi učenci. Učitelj se muči in ubija z duševnimi ubožci, tako da ne preostaja za nadarjenejše dosti, vsekakor pa premalo. V tem pa je nevarnost, da ti ne napenjajo sčasoma svojih sil, kakor bi bilo to treba ter se tako gubi zaklad duševnega dela, ki bi rodil drugače lahko bogate uspehe. Torej tudi raz narodno-gospodarsko stališče je ustvaritev enotne šole tudi za šole po deželi nujno vprašanje. (Heywang: »Land-schulprobleme und Landlehrerfrage«.)

Ljudskošolski učitelji na Ogrskem dobe za tekoče leto po 600 K draginjske doklade.

Učitelji v vojni. »Freie Schulztg.« izkazuje padlih nemških učiteljev s Češkega 413. — »Deutschmähr. Schulblatt« izkazuje padlih nemških učiteljev z Morave 113, ranjenih, bolnih in pogrešanih je 599, odlikovanih 195. — Po poročilu »Kärntner Schulbl.« je padlo 43 koroških učiteljev, odlikovanih je 76. — Kakor poroča »Päd. Ztg.« je padlo iz Berlina (brez predmestij) 196, ranjenih je 293, pogrešanih in ujetih 42, železni križ jih je dobilo 374, od teh 20 tudi I. razreda. — »Sächs. Schulztg.« pravi, da je padlo 1090 saških učiteljev. — Virtemberški »Das Lehrerheim« naznanja, da je padel 501 evangel. učitelj, vrhutega je padlo 176 katoliških učiteljev, skupaj na Virtemberskem 677 učiteljev. Železni križ je dobilo 797 učiteljev, druga odlikovanja 769 učiteljev. — Po »Věstniku« je doslej ranjenih čeških učiteljev 392, bolnih 173, pogrešanih in ujetih 283.

Lepa sodba o slovenskih vzgojiteljih. Pod naslovom »Spomin na pokojnega tajnega svetnika Thalloczyja« (sekcijški načelnik v Belgradu, ki se je ponesrečil pri železniški nesreči na Ogrskem) je prinesel »Slov. Narod« sledeče vrstice: Spoznala sva se bila v Belgradu, kjer sem občudoval njegov spomin in njegovo informiranost o kranjskih razmerah. Na tako visokem mestu, kakor ga je zavzemal Thalloczy, ga gotovo ni moža, ki bi jih poznal tako točno kakor on, izvzeti so seveda oni, ki so zrasli na naših tleh. Kakih 14 dni pred njegovo smrtjo sva se še skupaj vozila ob priliki njegovega nadzorovanja Sandžaka. Lo-

čila sva se pri staroslavnem srbskem samostanu Miloševu in takrat mi je dejal: »Kolikor sem prišel v svojem življenju v dotiko s profesorji, sem našel največjo nadržanost za jezike in sposobnost za organizacijo med profesorji slovenske narodnosti. Šolstvo v Bosni in Hercegovini je delo slovenskih pedagogov. Obžalujem, da ne zavzemajo tam več vodilnih mest.« Lepše sodbe ne potrebujemo zase niti nasprotniki slovenskih pedagogov! — Dr. J. N.

Delavsko društvo »otroških prijateljev (Kinderfreunde)«. Društvo je bilo ustanovljeno v Avstriji že pred vojno, a zlasti se je razvilo v sedanjem času, ko so naraščale potrebe, katerih odvrnitev je bila društvu zastavljena naloga, odvzemati delavskim družinam del vzgojnih nalog ter skrbeti za telesno in duševno učvrstitev delavskega naraščaja. Pred vojno sta bili državni podružnici le na Nižjeavstrijskem in na Štajerskem, dozdej pa sta se ustanovili tudi na Koroškem in na Moravskem in državna zveza upa razširiti svoje delovanje sistematično tudi na ostale kronovine. Najprej gre za to, da ustanove deželne zveze kolikor mogoče krajevnih podružnic, vmes med deželno in krajevno organizacijo pa se vrine okrajna podružnica, ki bo obsegala manjši krog krajin ter jih združevala v skupnem delu. Vsaka krajevna podružnica naj bi imela zavetišče in igrišče, vsaka okrajna letovišče. Deželni zvezi pripada naloga združevanja okrajnih podružnic in pridobivanja sredstev. Državna zveza pa razvija propagando, izdeluje pedagoška navodila za delo manjših organizacij ter sploh podpira javno mladinsko oskrb. (Zsch. f. K.-Sch. u. Jug.-Fürsorge.)

Alkohol in duševne zmožnosti. V knjigi »Die Arznei- und Genussmittel« poroča profesor F. Müller, o poskusih, ki so se delali na učencih, da se določi medsebojni vpliv med uživanjem alkohola in duševno delazmožnostjo. Od 1790 preiskanih otrok jih 435 še nikdar ni pokusilo alkohola, 45 pa ga je pilo redno vsak dan. Od prvih jih je dobilo 34·6% noto I, 48·8% noto II in 16·6% noto III. Od otrok, ki so red-

no pili alkohol, jih je dobilo 14·7% noto I, 40% noto II in 46·3% noto III. — Kaj se iz teh podatkov učimo?!

Šolska higiena na Japonskem. Letno poročilo vzgojnega oddelka za leto 1915. kaže precejšnje zvišanje zanimanja za šolsko higieno in sicer ne le med tamošnjimi zdravniki, pač pa tudi v krogih pedagogov in sploh širšega občinstva. Važnost uspešne šolske higiene se jasno kaže iz podatkov zdravniških preiskovanj, ki so se vršila na Japonskem v svrhu ugotovitve o zdravstvenem stanju učencev z ozirom na njihovo konstitucijo, skrivljenje hrbtenice in na očesno moč. Kot pridobitev na vzgojnem torišču na podlagi zdravniških spoznanj je zaznamovati dejstvo, da je delo šolskega zdravstva poslej vedno intenzivnejše. Posebna pozornost se posveča telovadbi, prostem tekanju in sportu; na učiteljiščih se uvajajo borilni in džudzitsu-tečaji. Posebne naredbe določajo snazhenje šolskih prostorov, da se ubrani tuberkuloze in drugih infekcijskih bolezni; šolski nadzorniki pa morajo zlasti paziti na šolsko higieno, pospeševati razbistritev staršev z razgovori in predavanji. Zlasti važna pa je pomnožitev šolskih zdravnikov; od 21.049 javnih šol ima že 13.965 t. j. 66% svojega lastnega šolskega zdravnika.

Iz »Zeitschr. f. K.-Sch. u. J.-F.«.

Šola za služkinje na Švedskem. V Upsali so pred kratkim otvorili šolo, v kateri se šoljodrasla dekleta izobrazujejo v vseh panogah gospodinjstva, da si potem lahko kot izučene služkinje služijo svoj kruh. Ta šola je nekaka »reformna šola za domače delo«; zavod je na deželi in internat, kjer dobivajo učenke hrano in vsestransko izobrazbo. Poleg praktičnih strok, ki obsegajo vsa hišna in domača opravila, se poučuje tudi teoretično in sicer zlasti o hranitvi in o zdravstvu.

Iz »Zeitschr. f. K.-Sch. u. J.-F.«.

Zlata knjiga francoskih učiteljev. Tudi francoski učitelji so kakor avstrijski in nemški junaški bojevniki za svojo domovino. Kakor je posneti po »Zvezi francoskih

učiteljev», je padlo na polju časti in slave 2600 francoskih učiteljev. To poročilo je zanimivo v tem, da je bil prvi francoski vojak, ki je padel v sedanji vojni, vojak-učitelj, po imenu Pingeot. V vojni je bilo doslej ranjenih 7000 učiteljev, ki so se ozdravljeni vrnili na bojišče. 775 jih je prejelo pohvalo, 61 pa jih je odlikovanih s častnimi znaki.

Usposobljenostni izpit za gospodinjke učiteljice. Po naredbi c. kr. ministrstva za javna dela z dne 24. novembra 1916, štev. 72.333, morajo učiteljske kandidatkinje za kuharske in gospodinjke šole napraviti zrelostni izpit od leta 1917 naprej le na izobraževališču za gospodinjke učiteljice na kuharski šoli gostinčarske šole na Dunaju ali pa na izobraževališču za gospodinjke učiteljice društva »Vesne« v Brnu na Moravskem. Za naprej se bodo morale torej tudi kandidatkinje iz naših krajev na enem teh zavodov izobraževati za gospodinjko-učiteljski poklic.

Vojaški pouk v šolah. »Streffleurs Militärblatt« ve iz ukaza vojnega ministrstva z dne 31. decembra 1916, da bodo na predlog armadnega poveljstva in s privoljenjem tčnega ministrstva uvedli v civilnih srednjih šolah pouk v vojaških disciplinah. Učili bodo oficirji po eno ali dve uri na teden, za kar bodo dobivali na leto 400 kron. Poučevali bodo o vojaški službi ter razlagali navduševalne izglede iz sedanje vojne v svrhu povzdige patriotičnega mišljenja. Po-

leg tega bodo imeli tudi predavanja o aktualnih vprašanjih z vojaškega stališča.

Kako naše ljudstvo dela nove besede. Pred leti je tovariš profi meni grajal našo fizikalno terminologijo kot netočno in nerazumljivo. Kot primer je navajal Atwodovo »padalo« (Fallmaschine) in »padalnik« (Fallschirm), češ, da se ti dve besedi in v njima tičeča pojma ne moreta razločevati. Ugovarjal sem mu, da so takšne besede v duhu našega jezika in da si vsak, ki pozna pojem, spoji z njim tudi dotično besedo.

Letos v počitnicah sem se vsled pomanjkanja delavcev zopet ukvarjal s kmetiskim delom in orodjem. V 27. letih, odkar sem odšel z doma, se je marsikaj izpremenilo, zlasti v tem oziru, da se mnogo dela opravlja z novimi, pri nas prej neznanimi stroji. N. pr. so tri vrste novih plugov za sejanje, za okopavanje in za ogrehanje koraže. Ljudje imenujejo te tri stroje kratkoma: »sejač«, »okopač« in »ogrebač« in vsak, ki ima z njimi opraviti, ve, kaj pomenijo dotične besede.

Pri tej priliki mi pride na misel pripovedka, katero sem slišal, seveda ne jamčim za njo. Ko so v Zagrebu napravili železnico na Gornji grad, niso vedeli hrvatskega imena za to novo napravo. Poklicali so kneta iz Like in ga vprašali, kaj da je to. Odgovoril je: »E, to je uspenjača!« In imeli so pristno narodni izraz, ki se je popolnoma vdomačil. Tako mi n. pr. tudi mnogo bolj ugaja hrvatski »plin praskavac« kakor naš »pokalni plin«.

F. V.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani,

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5⁰/₁₀.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 4¹/₂ ⁰/₁₀. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 25 h v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principiarno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od ¹/₂ 5. do ¹/₂ 6. ure popoldne.

Društvo „Selbsthilfe“

štajerskega učiteljstva

je praznovalo v marcu 1916 dvajsetletnico svojega obstanka. V ta namen je podpisalo 30.000 K za tretje vojno posojilo skupaj že 50.000 K. Nastalo je iz malega začetka, obdajalo ga je stalno nezaupanje, vendar je premagalo vse ovire, napreduje vzlic zaprekam svetovne vojne ter podpira v najhujšem času one, ki so jih zapustili njegovi umrli člani.

Lep dokaz za resničnost teženj **po enotnosti in skupnosti**, kakor jih je vodil težki vojni čas, bi bil, če bi **pristopili društvu vsi štajerski učitelji in učiteljice**, ki še niso njegovi člani. Pristop je **vlahkočen za vsakogar**, kakor nikjer drugje. Pojasnila daje **društveno vodstvo v Gaishorn-u** na Gornjem Štajerskem.

"Pelikan" *Akvarelne in tempera barve,*

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

..... barve

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znane izdelke.

: Najpriladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi

tekoči tuši

prevladujejo svetovni trgi!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,

Hannover in Dunaj X/1.

Obstoja od 1838. l. → 40. odlitikovanj.

Čenjenemu učitelstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovjših vzorcih, najnovjše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštnine in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenci itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštnine prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zapisnik' z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. z družga z omejj. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

